

10—15 december.

Debatter m. m.

Tisdagen den 14 december.

Sid

Svar på interpellationer:

av herr Persson, Karl, om effektivare utnyttjande av försvarsanslagen	4
av herr Norling om beredande av full sysselsättning åt textilindustriens anställda m. m.	11

Onsdagen den 15 december.

Svar på fråga av herr Lundgren ang. modernare befodringsbestäm- melser för armén	19
Svar på interpellationer:	
av herr Söderquist ang. förseglingen av valsedelspaket	20
av herr Spetz ang. villkoren för friköp av kyrklig jord	22
av herr Osvald ang. tjänstemans skyldighet att underkasta sig sin- nesundersökning m. m.	25
Lagförslag om frivillig sjukpenningförsäkring	30
Upphävande av 1940 års flygolycksfallsförordning	31
Anföranden i anledning av riksdagsarbetets avslutning	33

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 15 december.		Sid.
Statsutskottets memorial nr 201, ang. tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1954/55		30
Första lagutskottets utlåtande nr 33, om ändring i lagen ang. rätt för Konungen att meddela förordnande om vissa förmåner åt statslösa med flera		30
Andra lagutskottets utlåtande nr 50, med förslag till lag om frivillig sjukpenningförsäkring		30
— nr 51, upphävande av 1940 års flygolycksfallsförordning		31

Fredagen den 10 december.

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 4 och den 7 innevarande månad.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets memorial nr 201, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1954/55;

första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 322) angående rätt för Konungen att meddela förordnande om vissa förmåner åt statslösa med flera; samt

andra lagutskottets utlåtanden: nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa; och

nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 17 maj 1940 (nr 333) om särskild ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall vid flygning, dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 14.03.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 14 december.

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 393, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en första lärarhögskola;

nr 394, i anledning av väckta motioner om främjande av forskningen och undervisningen på sjörättens område;

nr 395, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reformering av läkarutbildningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 396, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående organisationen av den högre undervisningen i skeppsbyggeri;

nr 397, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående det administrativa handhavandet av sjuk- och yrkesskadeförsäkringarna m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 398, i anledning av väckt motion angående ändrad praxis i fråga om tillämpningen av 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente beträffande vissa tjänstemän; och

nr 400, i anledning av väckta motioner om viss ersättning åt A. G. Rödin för skada ådragen under militärtjänstgöring.

Om effektivare utnyttjande av försvarsanslagen.

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet **TORSTEN NILSSON**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Karl Perssons interpellation om effektivare utnyttjande av försvarsanslagen, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Karl Persson i en interpellation frågat mig om jag uppmärksammat i interpellationen omnämnda förhållanden beträffande försvaret och om vilka åtgärder jag avser att vidtaga för att befintliga resurser för försvaret skall kunna utnyttjas så effektivt som möjligt utan att stora värden i redan uppförda försvarsanläggningar eller naturvärden samtidigt förstöres.

Herr Persson har i sin interpellation berört en rad olikartade och komplicerade spörsmål beträffande försvaret. De synpunkter på verksamheten som framförs i interpellationen spänner över vida fält, och en behandling av vart och ett av de problem som berörs fordrar sin egen utredning. Det skulle därför föra för långt att i ett sammanhang ingå på en närmare diskussion av alla de i interpellationen berörda spörsmålen. Jag kan emellertid försäkra interpellanten om att jag ständigt har min uppmärksamhet riktad på sådana förhållanden som omnämns i interpellationen och att min strävan alltid kommer att vara att lämpliga åtgärder vidtages för att befintliga resurser för försvaret skall kunna utnyttjas så effektivt som möjligt utan att stora värden i redan uppförda försvarsanläggningar eller naturvärden samtidigt förstöres. I detta avseende vill jag särskilt erinra om att regeringen funnit mark- och fastighetsärenden berörande försvaret vara av sådan vikt att Kungl. Maj:t genom beslut den 23 april innevarande år inrättat en särskild sakkunnig instans, försvarets fastighetsnämnd, för prövning av dessa frågor. Denna nämnd har en sådan sammansättning att såväl militära som civila intressen är representerade (av nämndens sex ledamöter är endast två militära). I nämndens uppgifter ingår bland annat att då fråga uppkommer om förvärv av större markområden i anslutning till av försvaret dis-

Om effektivare utnyttjande av försvarsanslagen.

ponerad mark eller på annat håll, utreda förvärvets lämplighet och därvid även undersöka att civila synpunkter på markens eventuella framtida användning beaktas *samt att*, då fråga uppkommer om ändrad förläggning av befintliga militära förband, större förråd etc., utreda möjligheterna att utnyttja annan av försvaret disponerad anläggning som på grund av förflyttning eller annan omorganisation kan vara disponibel.

Som jag inledningsvis anfört skulle det föra för långt att nu uppta samtliga i interpellationen berörda spörsmål till behandling. Herr Persson har i sin interpellation även berört frågan om skjutfältet vid Ravlunda. Då herr Kristensson i Osby i andra kammaren interPELLERAT mig i samma fråga tillåter jag mig, herr talman, att, med hänsyn till det allmänna intresse denna fråga väckt, även i denna kammare framlägga en redogörelse för mina synpunkter i frågan. Denna redogörelse blir därför av i stort sett samma innehåll som lämnades herr Kristensson.

Till en början vill jag erinra om vad dåvarande chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, i förevarande hänseende anförde i propositionen 302 till 1943 års riksdag angående det ursprungliga förvärvet av ifrågavarande skjutfält. Jag citerar följande uttalande: »Gentemot de många fördelar, som ur skjutfältssynpunkt äro förknippade med detta område, står emellertid bygdens egenartade karaktär med talrika fornlämningar, en unik flora och en ålderdomlig och intressant bebyggelse. För egen del finner jag det förstäeligt, att länsstyrelsen samt naturskydds- och hembygdsföreningar uttalat betänkligheter i fråga om områdets ianspråktagande för militära ändamål, och skulle, om valet stode mellan ur militär synpunkt i stort sett jämbördiga områden, gärna förorda ett område, som icke vore ur naturskydds- och turistsynpunkt så värdefullt, även om militära krav därigenom i någon mån åsidosattes. Men i detta fall finnes intet annat val. De omfattande rekognosceringar, som företagits för att anskaffa skjutfält för de olika pansarförbanden, har praktiskt taget omfattat hela

landet. De platser, som kunna anses godtagbara såväl ur militär synpunkt som med hänsyn till sociala och ekonomiska konsekvenser, äro fåtaliga. Såsom exempel må nämnas, att å hela kuststräckan Blekinge—Söderhamn, som undersökts vid utredning av frågan om skjutfält för Göta pansarlivgarde och Södermanlands pansarregemente, icke någon för ändamålet lämplig plats kunnat utfinnas på fastlandet, varför de militära myndigheterna hemställt, att en ö i Stockholms skärgård måtte få tagas i anspråk såsom skjutfält. I fråga om skjutfält för Skaraborgs pansarregemente ha liknade erfarenheter gjorts, och det område vid Vättern, som för detta förband slutligen föreslagits, är — ehuru i övrigt fullt godtagbart — icke lämpligt för skjutningar med de tyngsta vapnen. Beträffande Skånska pansarregementet har trots ingående undersökningar något annat lämpligt skjutfält än nu ifrågavarande område vid Skånes ostkust icke påträffats. Efter noggranna överväganden finner jag mig därför — trots de därmed förenade betänkligheterna — böra tillstyrka förvärv för lantförsvarets räkning av området vid Brösarp.»

Jag försäkrar herr Persson att nyss refererade bedömanden alltjämt äger sin fulla giltighet. Ärendet beträffande den nu ifrågasatta utvidgningen av skjutfältet vid Ravlunda har remitterats till, bland andra, fastighetsnämnden, som efter en förutsättningslös och allsidig utredning den 10 december 1954 avgivit utlåtande i ärendet. Av detta utlåtande inhämtas att nämnden ansett det önskvärt att kunna framlägga en redogörelse för de undersökningar, som i samband med anskaffandet av Ravlundafältet och sedermera verkställets genom arméstabens försorg. Av redogörelsen framgår att sedan år 1938, då rekognosceringarna påbörjades, ett mycket stort antal områden såväl i Skåne som i angränsande landskap undersökts. Det må härvid framhållas att de undersökta områdena i de inre delarna av landet visat sig olämpliga bland annat med hänsyn till de mycket stora markförvärv, ca 40 000 hektar, som i så fall ur säkerhetssynpunkt måste ske.

Om effektivare utnyttjande av försvarsanslagen.

Dessa områden genomkorsas dessutom av vägar och järnvägar, varjämte marken, därest den icke består av myr- och mossmark, är mycket stenbunden och olämplig för bandfordon. Fastighetsnämnden har i sitt enhälliga utlåtande uttalat att den förebragta utredningen rörande områden för anordnande av pansarskjutning i södra Sverige visat att det enda för ändamålet lämpliga området är beläget vid Ravlunda. Nämnden har således kommit till samma uppfattning som den av statsrådet Sköld i egenskap av försvarsminister återgivna. För egen del vill jag deklarerat att jag helt delar denna uppfattning och alltså icke anser skäl föreligga att låta vidtagna ytterligare undersökningar om möjligheterna att förlägga skjutfältet till annat område.

Det har framhållits att den föreslagna utvidgningen skulle innebära ett djupt ingrepp i förhållandena i bygden och att detta bland annat skulle medföra att åtskilliga personer finge lämna sina boplatser och yrken. Fastighetsnämnden har härutinnan framhållit att inom utvidgningsområdet för närvarande är mantalsskriva 48 personer, varav 36 är bosatta i Knäbäcks by. Länsstyrelsen i Kristianstads län har under innevarande höst anordnat två sammanträden med markägare samt representanter för av utvidgningen berörda kommuner ävensom naturskyddssammanslutningar, vid vilka nämnden närvarit. Med hänsyn till vad av fiskarna i Knäbäck därvid anförts har fastighetsnämnden ansett sig kunna konstatera, att fiskarna med tillfredsställelse ser fram mot tidpunkten för inlösen av deras fastigheter. Nämnden har även i övrigt funnit att ur sociala synpunkter några vägande skäl mot utvidgningsförslaget icke synes kunna andragas. Till detta nämndens uttalande anser jag mig böra foga den reflexionen att knappast i något annat område i södra Sverige, om något sådant ur andra synpunkter vore lämpligt som skjutfält, skulle mindre ingrepp i befolkningens förhållanden vara tänkbart än just i trakten av Ravlunda.

Vidare har uttryckts farhågor för att genom skjutfältets utvidgning åt norr

skjutningarna inom det nya norra området skulle komma att medföra störningar för befolkningen i Maglehems samhälle. Såväl från militärt håll som från fastighetsnämndens sida har framförts att ifrågavarande farhågor finge anses vara betydligt överdrivna. Jag ansluter mig helt till den av fastighetsnämnden framförda uppfattningen.

Det har även framhållits, att genom utvidgningen skulle försvinna ett fritidsområde med ovanligt vacker och sär egen natur och som vore mycket anlitat. Jag delar uppfattningen att trakten framför allt kring och norr om Haväng besitter en särpräglad naturskönhet. Det nuvarande Ravlundafältet har emellertid ingalunda undandragits allmänheten såsom fritidsområde även om självfallet inskränkningar måst ske beträffande tillträde till det av militären utnyttjade området under tider då skjutningar pågår. Under sommarmånaderna äger emellertid skjutningar rum i betydligt mindre omfattning än under andra tider av året och i allt fall som regel icke alls under lördagar till och med måndagar. Området får därför anses vara väl användbart såsom fritidsområde när skjutningar icke pågår. Detsamma kommer att gälla även de i den planerade utvidgningen ingående områdena, därest utvidgning kommer till stånd. De till inköp föreslagna områdena är dock icke lika natursköna eller särpräglade som vissa delar av det nuvarande skjutfältet.

Jag anser mig i detta sammanhang böra erinra om vad dåvarande försvarsministern i detta avseende anförde i den förut berörda propositionen till 1943 års riksdag. Han framhöll därvid bland annat att ett militärt utnyttjande av området ingalunda behövde medföra, att dess säregna karaktär spolierades. Vidare komme fornlämningarna att respekteras och skyddas, varjämte hela området utmed Verkeåns dalgång — den ömtåligaste delen av denna trakt — skulle lämnas orört. Slutligen framhöll han, att man vid ett militärt förvärv av området kunde räkna med att detta jämväl i framtiden komme att få bibehålla sin karaktär av hedlandskap medan det i annat fall

Om effektivare utnyttjande av försvarsanslagen.

måste vara en tidsfråga, när de öppna vidderna ändrat karaktär genom skogsplantering eller när området tagits i anspråk för villabebyggelse. Jag anser mig kunna konstatera att erfarenheterna från de gångna tio åren sedan skjutfältet anskaffades bestyrkt att före förvärvet från främst naturskyddshåll framförda farhågor att den säregna naturen skulle spoliearas visat sig betydligt överdrivna. Jag ansluter mig även härvid till den av fastighetsnämnden framförda åsikten att genom den nu föreslagna utvidgningen av området de vackraste och mest känsliga delarna av det nuvarande fältet kan ytterligare skonas genom att större möjligheter skapas att förlägga övningar till mera oömma delar av området. Jag vill även redovisa att från ansvarigt håll framförts tacksamhet över det intresse och den förståelse man från militärt håll visat i fråga om fornlämningar och övriga kulturella värden inom Ravlundafältet.

Herr Persson har även uttryckt farhågor att den vapentekniska utvecklingen skulle kunna komma att medföra att skjutfältet även efter utvidgningen skulle bli för litet och att därvid en ytterligare utvidgning av fältet skulle vara svår att genomföra då befintlig järnväg och landsväg torde lägga hinder i vägen. Från militärt håll har i förevarande hänseende framhållits att, ehuru man givetvis icke kan förutsäga de krav som på grund av vapenteknikens utveckling i framtiden kan komma att ställas på militära skjutfält, den nu föreslagna utvidgningen likväl bedömes vara till fyllest för tillgodoseende av nu kända eller skönjbara krav. Då enligt vad jag tidigare framhållit något alternativ till Ravlundafältet icke finnes, anser jag mig böra framhålla att denna aspekt icke kan tillmätas någon betydelse vid det förhållandet att man för att rätt kunna tillgodose utbildningen av personal till Centurionstridsvagnarna torde bli nödsakad att utvidga det nuvarande fältet.

Jag vill i detta sammanhang meddela att länsstyrelsen i Kristianstads län den 7 december 1954 avgivit utlåtande i

ärendet. I yttrandet har framförts liknande betänkligheter ur civil synpunkt som de i interpellationen angivna. Länsstyrelsen har å andra sidan funnit att de militära kraven framstår med särskild styrka och bör givas företräde. Den har därvid framhållit att det till Skåne förlagda pansarregementet, i främsta rummet avsett för Skånes försvar, bör beredas de bästa betingelser för att effektivt kunna utnyttja den nya stridsvagnsmaterielen. Länsstyrelsen har fördenskull funnit sig — trots de civila intressen som därvid uppoffras — icke böra motsätta sig den föreslagna utvidgningen av skjutfältet.

Herr talman, jag har ansett mig böra ingående behandla denna del av herr Perssons interpellation. Som avslutning ber jag att få framhålla att jag hyser full förståelse för den ståndpunkt som i stor utsträckning intagits av befolkningen i den berörda bygden och som delvis kommit till uttryck i herrar Perssons och Kristenssons interpellationer. Alla samhällsmedlemmar får göra offer för försvarets sak. De offer som nu kan komma att krävas av invånarna i Brösarps och Degeberga kommuner måste dock ses mot bakgrunden av den allmännyttan för hela Skåne och övriga Sydsverige som ett starkt och väl utbildat pansarvapen utgör.

Herr PERSSON, KARL, (bf):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framföra mitt tack för försvaret. Givetvis delar jag de allmänna åsikter i hithörande spörsmål, som statsrådet deklarerar, när han i svaret försäkrar mig om att han ständigt har sin uppmärksamhet riktad på de förhållanden som omnämns i interpellationen och att hans strävan alltid kommer att vara att lämpliga åtgärder vidtages för att befintliga resurser för försvaret skall kunna utnyttjas så effektivt som möjligt utan att stora värden i redan uppförda försvarsanläggningar eller naturvärden samtidigt förstöres.

Statsrådet har inte gått in i detalj på

Om effektivare utnyttjande av försvarsanslagen.

mer än ett av de spörsmål, som jag omnämnde i min interpellation. Jag skall inte heller göra det utom i ett avseende. Innan jag övergår till att något resonera om utvidgningen av Ravlundafältet, vill jag ta upp ett annat spörsmål, som jag även tog upp i interpellationen, nämligen frågan om inkallelse i militärtjänst av jordbrukare till efterutbildningsövningar under vår och höst.

Det är ju en fråga som tidigare varit föremål för riksdagens uppmärksamhet och diskuterats här. Nog tycker man att det borde kunna ordnas så, att de jordbrukare och lantarbetare, som icke har fullgjort sin efterutbildningsövning, blir inkallade under vinterhalvåret i möjligaste mån och att militärerna sålunda särskiljer jordbrukarna från andra yrkeskategorier. Frågan har varit föremål för, som jag sade, ett par tidigare framstötter. Dessa har dock inte lett till något resultat. Redan nu har inkallelse skett av jordbrukare för övningar med början i slutet av april nästa år. Det är inte bara ytterst besvärligt för de jordbrukare, som blir inkallade just under vår eller höst, utan även ur försvarets synpunkt tror jag att det blir synnerligen besvärligt med alla de ansökningar om uppskov, som kommer från dessa jordbrukare. Jag tycker att alla dessa uppskovsansökningar skulle leda till att övningarna blir förryckta.

Nu är det väl i alla fall så att vi har hela vinterhalvåret att ta till. Inkallelser sker ju även då. Nog borde det kunna ordnas så, att jordbrukarna, som är så strängt upptagna under just vår- och höstsäsongerna, kunde befrias från inkallelser de tiderna. Ätminstone i min hemtrakt finns det personer som fått inkallelseorder till övningar strax i början av det nya året. Jag vet ju inte om det är alldeles omöjligt att hålla isär de olika yrkeskategorierna. Inkallelser kan ju också komma olägligt för andra än jordbrukare, och det är naturligtvis inte möjligt att tillmötesgå alla olika anspråk. Jordbrukarna utgör dock en så stor kategori, och de möter i detta sammanhang så stora problem att något borde göras för dem. Vid krig eller

omedelbar krigsfara förstår jag att man måste låta dessa hänsyn träda tillbaka, men när det, såsom nu, gäller ett vidmakthållande av vår försvarsberedskap i fred, är jag övertygad om att det borde vara möjligt för försvaret att ta litet större hänsyn till jordbrukarna. Vi kan för övrigt inte bara tänka på vidmakthållandet av vår försvarsberedskap, även om det är en aldrig så viktig sak. Det är lika viktigt att vi vidmakthåller den försvarsvilja som svenska folket har. Det är klart att försvarsviljan kan få allvarliga törnar, om allmänheten får den uppfattningen att militärerna inte tar den hänsyn, som man anser att de borde ha möjligheter att ta.

När det sedan gäller den fråga, som statsrådet i detalj gick in på i svaret, nämligen den nu aktuella ökningen av Ravlundafältet såsom skjutfält för Skånska pansarregementet, är det ju på det viset, att redan år 1943, när Ravlundafältet togs i anspråk för militärt ändamål, uttalades mycket starka betänkligheter däremot. Statsrådet har ju själv citerat vad dåvarande försvarsmministern, statsrådet Sköld, uttalade i det hänseendet. Han var betänksam mot att ta i anspråk detta fält med hänsyn till »bygdens egenartade karaktär med talrika fornlämningar, en unik flora och en ålderdomlig och intressant bebyggelse». Han uttalade även att området ur naturskyddsynpunkt var mycket värdefullt.

Även från andra håll uttalades stora betänkligheter mot förvärvet. Många ansåg redan då att fältet om några år skulle bli för litet med den utveckling som ständigt sker. Nu har ju utvecklingen också redan medfört att fältet är för litet för de moderna pansarvagnarna. Man förordar därför en ny utvidgning av fältet, varvid man skulle ta i anspråk nästan hela det säregna området. Fråga är dock om ens detta utvidgade fält kommer att räcka i framtiden. Statsrådet säger, att från militära synpunkter bör det räcka med hänsyn till den utveckling på området som nu kan skönjas. Men enligt en allmän naturens lag pågår det ju ständigt och jämt en

Om effektivare utnyttjande av försvarsanlagen.

snabb utveckling på alla områden, och så kommer säkerligen även att bli fallet i fråga om pansarvagnarna och deras behov av skjutfält. Om några år kommer det kanske inte att räcka med den utvidgning av Ravlundafältet som nu föreslås, utan man måste söka sig ännu större fält. Statsrådet nämner i svaret att man räknar med att för ett sådant här skjutfält behövs 40 000 hektar. Det är ju 4 kvadratmil, således ett mycket stort område. I detta fall behöver man inte fullt så mycket som 4 kvadratmil, eftersom Ravlundafältet ligger vid havet och man alltså i viss utsträckning kan utnyttja detta. Faktum är dock att det även denna gång uttalats stora betänkligheter och farhågor för att inte heller den föreslagna utvidgningen kommer att räcka. Resultatet av det hela kan bli att man trots stora besvärligheter kanske måste söka ett helt nytt skjutfält på annat håll. Då får man kanske helt överge Ravlundafältet. De investeringar, som gjorts där, skulle då bli till ingen nytta, och Ortsbefolkningen skulle i onödan ha fått underkasta sig alla dessa besvärligheter.

Statsrådet framhåller i ett avsnitt av svaret att fiskarna med stor tillfredsställelse ser att Ravlundafältet utvidgas, ty därigenom måste staten inlösa deras fastigheter. Det uttalandet är inte så mycket värt, om man vet att bakgrunden till den förklaring, som fiskarnas representant här gjort, är att detta tycks vara enda möjligheten för dem att få ersättning för det intrång som militären har gjort på deras område hela tiden från 1943, för vilket intrång de ännu inte har fått någon ekonomisk ersättning.

Faktum är att alla de andra hörda instanserna, även om de inte reellt avstyrkt den föreslagna utvidgningen, dock har uttalat starka betänkligheter mot densamma.

En annan omständighet som måste beaktas är att Ravlundafältet ligger ganska avlägset från Skånska pansarregementets förläggning i Hässleholm. Det är flera mil att köra med pansarvagnarna. Jag läste häromdagen en artikel i en tidning,

i vilken chefen för P2 uttalade, att han ansåg det besvärligt med regementets förläggning till Hovdalafältet i Hässleholm. Det fältet hade redan från början blivit för litet, påpekade han. Man måste nu för skjutövningarna söka sig ut dels till Ravlunda och dels till Revingehed. Detta medför stora tidsförluster för personalen, vartill kommer att de långa transporterna sliter både på vägarna och pansarvagnarna, vilkas motorer ofta måste ses över varje gång de har kört sträckan. Det är naturligtvis inte lämpligt att ha dessa långa avstånd för transporter fram och tillbaka. Chefen för P2 diskuterade även möjligheten att söka sig helt bort från Hovdalaområdet och förlägga regementet till en lämpligare plats, där man kunde ha skjutfältet på närmare håll.

Jag vill med anledning härav framställa en direkt fråga till statsrådet. Jag fordrar naturligtvis inte att statsrådet omedelbart skall kunna lämna ett svar, utan jag är nöjd om han bara är intresserad av spörsmålet. Det har från något håll framkastats tanken att det kanske vore lämpligt att ha ett gemensamt skjutfält för flera regementen. De egentliga skjutövningarna skulle då kunna ordnas på detta gemensamma skjutfält, medan man vid regementenas ordinarie förläggningar bara behövede ha mindre övningsfält. Jag undrar om det inte vore lämpligt att i fråga om P2 åstadkomma en samordning på så sätt att pansarregementet för sina skjutövningar kunde utnyttja ett artilleriskjutfält. Det finns ju i alla fall i Mellansverige områden, där artilleriet har ganska stora skjutfält. De fält som räcker till för artilleriet bör väl även vara tillräckliga för ett pansarregemente. Därtill kommer att de båda vapenslagen åtminstone i viss utsträckning måste bedriva samövningar. Skulle det inte finnas möjlighet — om man nu inte kan utnyttja något av de nuvarande stora skjutfälten — att anlägga ett stort, gemensamt skjutfält, som kunde användas för de egentliga skjutövningarna? Materiellen för dessa skjutövningar skulle ju kunna stå kvar uppe vid detta skjutfält. Skånska pansarregementet skulle i öv-

Om effektivare utnyttjande av försvarsanslagen.

rigt kunna använda ett mindre fält, jag tänker på Hovdala, med möjlighet att utnyttja även Revingehed, såsom regementet redan nu gör jämsides med Ravlundafältet. Jag tror att det skulle vara mycket lättare att bara transportera truppena till och från detta gemensamma skjutfält än det blir att köra de stora pansarvagnarna till Ravlunda och åter, även om den sträckan är kortare.

Jag bara ställer det spörsmålet till statsrådet, om det inte åtminstone vore lönt att undersöka en sådan möjlighet. Då blir det ju inte mer än på en plats fråga om intrång på ortsbefolkningens intressen. I södra eller mellersta Sverige måste man nog överallt räkna med ungefär samma besvärligheter som statsrådet talar om, var man än försöker anordna ett nytt skjutfält. Man borde i alla fall undersöka möjligheterna att gemensamt utnyttja något av de nuvarande skjutfälten eller eventuellt anlägga ett nytt för gemensamt ändamål.

Jag skall inte orda mer om detta. Jag slutar med att upprepa vad jag sagt redan tidigare, att det är oerhört viktigt att försvarsfrågan behandlas så, att den stora allmänheten inte får intrycket att militärerna gör precis som de vill och inte tar någon hänsyn till civilbefolkningens önskemål. Jag tror att det är av stor betydelse för att vidmakthålla försvarsviljan i vårt land, att försvarsfrågan i fortsättningen handlägges på ett sådant sätt.

Herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Beträffande inkallelserna vår och höst kan jag fatta mig kort. För den frågans läge har jag tidigare redogjort i riksdagen.

Vad beträffar övningarna krigsförbandsvis, får vi komma ihåg att året ur militär synpunkt är så snävt indelat efter den Lindholmska utredningen, att man utnyttjar praktiskt taget varje dag. Sedan gäller det naturligtvis att med utgångspunkt härifrån och med tanke på befällets utnyttjande och arbetsmarknadens olika önskemål välja den rätta tiden på året för repetitionsövningar. Jag

vill nu liksom tidigare påpeka, att tiden för inryckningarna inte fastställs av de militära myndigheterna, utan att det sker efter mycket ingående överläggningar med arbetsmarknadsstyrelsen. Den tid, som ur den samlade arbetsmarknadens synpunkt är mest lämplig, blir i själva verket den tid då inkallelserna äger rum.

Sedan är jag övertygad om att det för alla grupper innebär olägenheter att offra en månad av sin tid i försvarets tjänst, även om det är alldeles riktigt som interpellanten påpekade, att svenska folket hyser en stark försvarsvilja. Men jag vill understryka att jordbrukarna i det avseendet får söka finna sig till rätta på samma sätt som andra samhällsgrupper.

Interpellanten ifrågasatte, huruvida inte den framtida utvecklingen kommer att göra Ravlundafältet otillräckligt. Jag kan naturligtvis inte lämna några garantier i det fallet, så snabbt som utvecklingen rusar i väg på det militärtekniska området. Men resonemanget innebär ju att man måste gå vida utöver de fyra kvadratmil som interpellanten nämnde, om man skulle anordna ett skjutfält inne i landet som kan garanteras räcka för evig tid. Det skulle krävas mycket stora folkförflyttningar, och jag är övertygad om att starka sociala skäl skulle kunna anföras mot anordnandet av ett sådant stort skjutfält, var man än tänker sig att det skulle förläggas.

I anslutning till interpellantens önskemål att man skall se ekonomiskt på dessa frågor, vill jag påpeka att enbart markinlösen på en av de platser, som varit föremål för undersökningar, skulle dra en kostnad av i runt tal 70—80 miljoner kronor. Vi kan ju inte helt bortse från de ekonomiska insatser, som man i ett sammanhang som detta tvingas göra.

Tanken att anordna ett gemensamt artilleri- och pansarskjutfält i Mellansverige kan man naturligtvis fundera på, men ett sådant fält skulle kräva större område än de artilleriskjutfält vi för närvarande har, alldenstund ett pansarskjutfält ur säkerhetssynpunkt måste vara större än ett vanligt artillerifält. Därvid skulle man inte komma ifrån de

Om beredande av full sysselsättning åt textilindustriens anställda m. m.

olägenheter som interpellanten nyss talade om. I så fall skulle tidsförlusten för pansartrupperna bli vida större än den för närvarande är, eftersom Ravlunda ligger endast ett par mil från regementets förläggningssort. Materiel och stridsvagnar finns redan på skjutfältet. Vi har nämligen uppfört garage på Ravlunda. Det blir således fråga om den tidsförlust, som representeras av en resa upp till Mellansverige mot den hastiga förflyttning som kan ske på landsväg mellan Ravlunda och Hässleholm.

Jag finner således, herr talman, att även detta interpellantens senare uppslag — om jag nu bortser från den svåra operation, som det skulle vara att skaffa ett större skjutfält inne i landet, och även bortser från de stora ekonomiska insatser, som man måste göra i samband därmed — icke kan anses vara rationellt.

Herr PERSSON, KARL, (bf):

Herr talman! Jag förstår ju att statsrådet redan har tagit ställning till frågan om Skånska pansarregementets skjutfält, och jag beklagar att det inte tycks finnas någon möjlighet att ens komma till tals med statsrådet om någon annan förläggning beträffande skjutfältet. Det var just med tanke på ekonomien som jag framkastade frågan, om det inte vore möjligt att ha ett skjutfält gemensamt för flera regementen. Vi har ju järnvägarna att transportera på, och det blir säkerligen inte större tidsförlust, om man per järnväg transporterar trupperna upp till Mellansverige eller var ett sådant gemensamt skjutfält skulle kunna ligga, än det blir att transportera dem vägledes. Jag kan nämna att chefen för Skånska pansarregementet, överste af Klercker, i sin intervju just hade sagt, att man för närvarande kör pansarvagnarna fram och tillbaka. Detta blir visserligen någon övning för chaufförerna, men för de andra är det inte någon övning alls. Det framgick av intervjun, att han inte var tillfreds med dessa anordningar. Huruvida han blir det, när utökningen av det omdebatterade

skjutfältet i Ravlunda kommer till stånd, vet jag inte, men jag är övertygad om att det ur ekonomisk synpunkt säkerligen inte vore dyrare med ett gemensamt skjutfält och med transportererna ordnade på sätt som jag talat om än det är att skaffa fyra kvadratmil mark till varje pansarregemente för ett eget skjutfält, som säkerligen inte i något fall kan ligga i anslutning till regementenas normala förläggning.

Sedan skall jag säga ett enda ord till om inkallelserna till efterutbildning. Det är kanske riktigt att arbetsmarknadsstyrelsen tillfrågas i dessa frågor och att de avgörs efter de samlade arbetsmarknads-synpunkterna, men inkallelserna sker ju ändå inte på en gång. Nog tycker jag det borde gå att man samtidigt som man tar hänsyn till arbetsmarknads-synpunkterna i stort även ser litet grand på detaljerna och för de olika grupperna.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om beredande av full sysselsättning åt textilindustriens anställda m. m.

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet *Ericsson* hade tillkännagivit att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Norlings interpellation om beredande av full sysselsättning åt textilindustriens anställda m. m. Svaret, vilket omedelbart före sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, finnes såsom bilaga fogat vid detta protokoll. Ordet lämnades nu till herr statsrådet *Ericsson*, som gav en kort sammanfattning av svaret.

Herr NORLING (k):

Herr talman! Jag vill tacka herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet för det svar jag erhållit på min interpellation.

I sitt svar har herr statsrådet understrukit, att läget inom textil- och beklädnadsindustrien är sådant, som det angivits i interpellationen. Men när sedan

Om beredande av full sysselsättning åt textilindustriens anställda m. m.

herr statsrådet i sitt svar säger, att det ansträngda läge, som en del av den svenska textilindustrien f. n. befinner sig i, får ses mot bakgrunden av både förhållanden av långsiktig natur och vissa mera tillfälliga svårigheter, måste väl herr statsrådet erkänna, att den statliga utredning, som för några år sedan begärts i en kommunistisk motion och som riksdagen beslutat att uppdraga åt regeringen att verkställa, men vilket uppdrag regeringen ej fullföljt, varit berättigad. Hade denna utredning nu varit klar, hade man haft klart för sig utvecklingen inom textilindustrien och också på vad sätt man skulle kunna möta svårigheterna och trygga sysselsättningen.

I interpellationen har uppräknats företag, som måst nedläggas sin verksamhet, däribland företag med ganska lång verksamhetstid. Sedan interpellationen inlämnades, har företagsdöden fortsatt. Således har ledningen för Ulriksfors Väveri AB i norra Jämtland varskott om driftnedläggelse i början av det kommande året. Härav berörs ett hundratal arbetare, både män och kvinnor. Att döma av vad som stått i en del tidningsnotiser, kommer detta samhälle att få mycket stark kännning av denna driftnedläggelse.

I Trollhättan kommer ett mindre företag att nedläggas efter nyår. Detta berör i huvudsak kvinnlig arbetskraft, och därmed förlorar denna stad ett av de företag, som sysselsätter kvinnlig arbetskraft.

I Sjuhäradsbygden med så gott som utslutande textilindustri har ett 90-tal arbetare blivit uppsagda vid Häggodalens mekaniska linneväveri i Kinna. Flerparten av de uppsagda utgörs av män. När herr statsrådet i sitt svar säger, att regeringen med uppmärksamhet följer läget, är detta nog bra, men ännu bättre hade det varit, om regeringen vidtog åtgärder för att förhindra fabriksdöd och avskedanden. Även om dessa fabriksnedläggelser, avskedanden och permitteringar i stort sett inte betyder en större arbetslöshet inom hela industrien, blir det likväl stora lokala återverkningar och svårigheter. På många av dessa lokala

platser finns inte något annat arbete att tillgå, varför arbetarna tvingas att ta arbete utom hemorten. Hemmen kommer därför att spolieras. Vid de gamla företagen har arbetarna i regel blivit bofasta med i många fall egna hem och täppor, som de inte längre kan behålla. I stället för yrkesarbetet vid en maskin i fabriken får man nu i de flesta fall börja tungt anläggningsarbete. Den redan tidigare dåliga förtjänsten blir ännu sämre därigenom att familjen nu får leva på två håll.

Just sådana framtidsperspektiv medför, att arbetarna för närvarande känner otrygghet inom textilindustrien. Tar man dessutom i betraktande att förtjänstläget inom textil- och belädnadsindustrien ligger i botten, framträder den berättigade oron ännu tydligare. Den manliga arbetaren i ylleindustrien hade i maj i dyrortsgrupp 3 68 öre och i bomullsindustrien 63 öre lägre än den genomsnittliga timförtjänsten för samtliga industriarbetare. Att klara en familjs utgifter på en veckolön på 150 kronor i städer som Norrköping och Borås är nog en svår uppgift för vem det vara må.

Herr statsrådet har även berört frågan om tullskydd för berörda industrier och därvid hänvisat till en pågående revision av tulltaxan. Höjda tullar löser säkerligen inte frågan om sysselsättningen inom dessa industrier. Om man tänker sig att tullen höjes med 10 procent, kommer detta att betyda en allmän prishöjning av samma storleksordning inom hela textilvarumarknaden, vilket skulle innebära att konsumenterna fick bära denna merkostnad. Och om man antar, att svenska folket förbrukar textilier för omkring 3 500 miljoner kronor, skulle konsumenterna då ytterligare få betala 350 miljoner kronor för samma varor. Undantas den del, som skulle tillfalla staten och som rör sig omkring 50 miljoner kronor, skulle resten tillfalla textilindustrien och handeln. På så sätt skulle textilindustrien kunna tillgodogöra sig en ytterligare vinst på omkring 100 miljoner kronor. Då man redan nu vet, att handelns vinstmarginal är så pass stor, att priskontrollnämnden ansett sig böra in-

Om beredande av full sysselsättning åt textilindustriens anställda m. m.

gripa, skulle ett ökat tullskydd endast betyda mera vinst åt handeln och företagarna och ökad utsugning av konsumenterna. Bortsett från detta skulle det vara ett egendomligt sätt att bekämpa inflation och prisstegringar.

När sedan herr statsrådet behandlar statsbeställningarnas roll som en åtgärd för att säkra sysselsättningen, säger herr statsrådet, att detta endast kan verka för tillfället och således inte är någon lösning av sysselsättningsfrågan i längden. Detta må vara riktigt. Men det är likväl ett medel, som statsmakterna tidigare beagnat sig av inom såväl textil- som stenindustrien. Och jag kan inte finna annat än att det är ett bra medel när det gäller att bekämpa lokal arbetslöshet, i synnerhet på sådana platser som saknar övriga arbetstillfällen. Jag skulle därför vilja hemställa, att herr statsrådet måtte överväga ett sådant ingripande när det gäller lokal arbetslöshet.

När det gäller att upparbeta fältet för export av svenska textil- och beklädnadsvaror är jag tacksam för det löfte herr statsrådet givit, nämligen att dessa exportintressen skall bevakas av förhandlingsdelegationerna vid överenskommelse om handelsavtal. Även om herr statsrådet för dagen har samma pessimistiska inställning till handelsutbytet med Sovjetunionen som tidigare, har utvecklingen dock visat, att handeln med Sovjetunionen i dag är dubbelt så stor som förr. Jag tror därför att en export genom ömsesidigt tillmötesgående från båda parter skall kunna komma till stånd och att den utan tvivel skulle bidra till att den fulla sysselsättningen inom dessa industrier skulle kunna upprätthållas. Därvid förutsättes naturligtvis, att varuutbytet vidgas så att även andra varor än olja kommer att importeras. En vidgad import skulle möjliggöra större export, och beklädnadsvaror är just nu för dagen en begärlig vara i Sovjetunionen på grund av den höjda levnadsstandarden.

Till slut framhöll herr statsrådet, att det för närvarande pågår en utredning om textil- och beklädnadsindustriens utveckling på föranstaltande av de berörda parterna. Att utredningar göres

är naturligtvis ingenting att erinra emot, men utredningar brukar i regel ta lång tid, och under tiden kan sysselsättningssvårigheter uppstå. Enligt mitt förmenande är det i så fall statens skyldighet att ingripa, och det var dylika ingripanden som jag efterlyste i min interpellation.

Vid Textilarbetarförbundets för någon tid sedan hållna avtalskonferens underströks också nödvändigheten av att fästa statsmakternas uppmärksamhet på den fara som hotar sysselsättningen särskilt i de utpräglade textildistrikten.

Herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Herr Norling började sitt anförande med att erinra om att hans parti hade väckt en av riksdagen bifallen motion, vari krävts en statlig utredning om textil- och beklädnadsindustriernas allmänna struktur. Så långt hade herr Norling otvivelaktigt rätt, och han har också rätt, när han säger att en del företag inom textilindustrien har lagts ned. Han nämnde Ulriksfors och företelserna i Sjuhäradsbygden. Jag är den förste att beklaga, att man har blivit tvungen att företa driftinskränkningar. Dessa drabbar särskilt hårt i Ulriksfors, ty där finns det ingen annan industriell verksamhet. Jag har vid åtskilliga tillfällen följt utvecklingen vid denna industri, och jag kan inte säga någonting om att man i nuvarande läge lägger ned driften där, ty den är uppenbarligen inte lönande.

När det gäller att i det inträdda läget vidta åtgärder, menar herr Norling att om vi tidigare hade företagit utredningar, skulle vi ha kunnat stå starkare rustade nu. Detta låter säga sig, men vad vet herr Norling om det? Så långt vi har kunnat finna vid en mycket noggrann läsning av hans interpellation, framför han två praktiska förslag. Det är dels att vi skall göra statsbeställningar och dels att vi skall försöka sälja textilier på östeuropeiska marknader.

Jag tillåter mig hävda den uppfattningen, att vad man skulle kunna kalla förskottsköp av textilier för statlig an-

Om beredande av full sysselsättning åt textilindustriens anställda m. m.

vändning måste medföra, att staten i fortsättningen köper mindre. Vi företog ett uppköp hos den svenska ylleindustrien för ett par år sedan, men företagarerna och de anställda var alldeles på det klara med att detta inte ökade förbrukningen. Därför blev det bara en åtgärd, varigenom man syftade till att fylla ut en svacka i sysselsättningen. Man uppnådde en effekt för tillfället, men man kan inte gång efter annan upprepa åtgärden, ty i så fall måste man öka förbrukningen av textilier inom den statliga sektorn för att det skall bli en varaktig förbättring.

Jag konstaterade att herr Norling tog mycket lätt på de besked, som jag gav på hans direkta uppmaning om export till östeuropeiska länder av textilier. Jag förklarade nämligen i mitt interpellationssvar, att vi tagit upp denna fråga vid nu pågående handelsförhandlingar i Moskva. Det är inte vi som är pessimistiska när det gäller att få sälja textilier, utan det är Sovjetunionen som bedömer sitt behov av textilier på sådant sätt, att man inte vill köpa av oss. Nu säger herr Norling, att vi inte bara skall köpa olja. Jag kan tala om för herr Norling, att vi har erbjudit oss att köpa även bomull av Sovjetunionen, om vi får sälja textilier — ja, vi köper bomull, även om vi inte får sälja textilier. Herr Norling får därför försöka sätta sig in i den situationen, att vi inte kan få igenom vad vi vill, men kan herr Norling hjälpa till att skaffa oss exportmarknader, är jag naturligtvis bara tacksam.

Vad beträffar tullfrågan har jag sagt, att när revisionen av tulltaxan blir färdig, bör vi kunna få bättre möjligheter att bedöma situationen. Jag sade även i mitt svar, att det inte hjälper med ordinära tullar, om det blir dumpingåtgärder, men herr Norling läste upp en tidningsartikel av en docent, som talade om att tullar är det inte någon mening med. Det kan hända att herr Norling tror detta, men det är ändå ett faktum, att om vi inte hade mött dessa enorma tullbarriärer på en hel del marknader, skulle den svenska textil- och konfektionsindustrien ha kunnat exportera sina

produkter i en helt annan utsträckning än vi nu har haft möjlighet till. Jag tror att herr Norling vid närmare begrundande skall komma underfund med att dessa tullar spelar en roll som ett hinder och skydd för respektive hemmamarknader, och jag tror för min del att en bättre avvägning av tullskyddet skall verka i gynnsam riktning. Men jag har ingalunda den uppfattningen, att man därmed löser hela vår textilindustriens allmänna besvärligheter.

Till sist vill jag säga, att jag mer än väl inser, att den svenska textil- och beklädnadsindustriens arbetare befinner sig i ett mycket lågt löneläge. Det är nu så att de ligger i den absoluta botten på industriarbetarnas löneskala, och herr Norling är inte ensam om att önska, att man skulle kunna skapa möjligheter till bättre löner åt textilarbetarna.

Jag konstaterar till sist, att herr Norling inte kan ge någon som helst antydning om några praktiska förslag till förbättring av textilindustriens anställdas sysselsättningsläge och löneförmåner.

Herr NORLING (k):

Herr talman! Statsrådet har här påstått, att när det råder brist på beställningar, har en statsbeställning inte mycket att betyda därför att den bara bereder tillfällig sysselsättning, och det ökar inte förbrukningen av varor. Ja, det må vara riktigt. Om staten behöver varor och man gör en beställning tidigare än man beräknat, är det naturligtvis meningen, att staten skall förbruka dessa varor. Dessutom är det ju inte bara fråga om den statliga sektorn, utan man har också en kommunal sektor, som kunde anmodas att handla på likadant sätt som i fråga om den statliga sektorn, d. v. s. lade ut en del beställningar tidigare än beräknat. Staten kunde anmoda de kommunala myndigheterna att göra en inventering inom det kommunala området och förorda att sådana beställningar, som här nämnts, gjordes tidigare än man från början tänkt.

Sedan vet jag inte, om det är så välbetänt, att när en industri nedlägger

Om beredande av full sysselsättning åt textilindustriens anställda m. m.

sin verksamhet på en plats och det är svårt att få arbete till folket, att dessa personer då i stället skall gå och upp-bära arbetslöshetsunderstöd. Vore det inte billigare för staten och samhället, om man genom att göra en statsbeställning vid dessa hotade industrier avvärjer i varje fall de första verkningarna av nedläggandet av en sådan industri.

Handelsministern säger, att jag var missbelåten med hans svar, när det gällde utrikeshandeln. Jag uttalade min tack-samhet till handelsministern för att han lovade bevaka just handeln med utlan-det och för att han var inställd på att försöka utvidga exporten.

Vad tullarna beträffar säger handels-ministern, att dessa kan bli oundgäng-liga. Ja, det är möjligt, att de kan bli det, men då får de tillämpas på sådant sätt, att om man höjer dem för att hindra import, får man också se till att inte de inhemska produkternas priser höjs i samma mån som tullen, ty då når man ju inte sitt syfte att hindra importen, utan följderna blir endast en allmän varu-fördyring.

Vad så angår handelsläget med Sovjetunionen och öststaterna påstår handels-ministern, att man gör vad man kan för att få till stånd en utvidgad marknad där. Ja, jag vill gärna tro att det är riktigt som handelsministern säger. Men man får naturligtvis också försöka att genom ömsesidigt tillmötesgående få till stånd ett handelsavtal, som utvidgar såväl importen som exporten. Det gäller inte bara för Sverige att exportera, utan vi får naturligtvis också importera varor från de länder vi köper av. Nu säger handelsministern visserligen att vi har erbjudit oss att importera bomull, och det må vara riktigt. Handelsministern säger också att man under alla förhål-landen måste importera bomull, men det finns väl fler varor än bomull, som man skulle kunna ta i utbyte mot textilier.

Jag tror, att om man för förhandling-arna på ett sådant sätt att ett avtal tjä-nar båda parter, skall det inte vara ute-slutet att få till stånd ett varuutbyte med Sovjetunionen och öststaterna, som kan leda till att full sysselsättning skall kun-

na upprätthållas också inom vår textil-industri.

Herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Jag beklagar att herr Norling inte ansett sig kunna erkänna att statsbeställningar ökar textilindu-striens avsättning endast under förut-sättning att de medför en ökad förbrukning av textilier. Annars leder de ju bara till en förskjutning från en tid-punkt till en annan. Det är väl ändå så enkla ting att vi borde kunna vara över-ens om dem. Både industriens och de anställdas företrädare var på det klara med den saken förra gången vi så att säga köpte textilier i förskott. En tidi-gareläggning av order innebär alltså ing-en lösning på längre sikt, utan det är en åtgärd som kan hjälpa upp situationen för tillfället och som kan tillgripas, om man räknar med bättre avsättningsmöj-ligheter framöver.

Det förhåller sig ju inte på det sättet att alla de, som blivit utan arbete inom textilindustrien, går och lyfter arbets-löshetsunderstöd. Herr Norling har väl sig bekant, hoppas jag, att det är åtskil-liga tusental som under senare år har övergått från textilindustrien till andra verksamheter. Det finns visserligen för närvarande ett antal arbetslösa på detta område, men det uppgår inte till mer än omkring 1 700 sammanlagt inom bekläd-nads- och textilindustrierna. Som be-kant är det tiotusental som lämnat des-sa industrier under senare år och som fått sysselsättning på annat håll. I den mån folk får bättre sysselsättning och framför allt högre ersättning för sitt ar-bete på andra områden har man väl i allmänhet ingen anledning att beklaga att de lämnar sin gamla industri, om detta inte medför svårigheter för indu-strien i fråga att upprätthålla sin drift.

Läget inom textilindustrien kan väl för närvarande karakteriseras på det sättet att det inte i första hand är brist på order som industrien lider av, utan det är brist på sådana order som medför skälig avans, d. v. s. täckning för arbets-löner och övriga rörliga och fasta kost-

Om beredande av full sysselsättning åt textilindustriens anställda m. m.

nader. Med andra ord, det är prisläget som är så hårt pressat att man inte kan vara med i konkurrensen. Det föreligger sålunda i stort sett inte någon minskning i efterfrågan på textilier, utan denna håller sig någorlunda konstant. Efterfrågan har visserligen inte ökat i takt med den allmänna standardförbättringen, men det är en annan sak. Typiskt för i varje fall vissa delar av textilindustrien är att konkurrensen nu är så pass hård att man inte anser sig kunna vara med längre, och därför har man begränsat verksamheten på olika sätt.

När herr Norling sedan säger att han tror att det skall kunna gå att göra affärer med öststaterna, så vill jag påpeka att visst gör vi affärer med dessa stater. Men det är när man gång efter annan påstår att vi skulle kunna lösa alla våra sysselsättningsfrågor genom att gå över till de krisfria marknaderna som jag måste reagera. Det vore ju hedran-

de för herr Norling, om han erkände att situationen i dag är den att vi inte har några möjligheter, så långt vi kan bedöma saken, att sälja textilvaror exempelvis till Sovjetunionen. Om vi kan få möjligheter därtill i en framtid vill jag inte nu uttala mig om.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets memorial nr 201, första lagutskottets utlåtande nr 33 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 50 och 51.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.09.

In fidem
W. Stenwall.

Bilaga till första kammarens protokoll den 14 december 1954 (s. 11).

Interpellationssvar.

Herr Norling har i en interpellation frågat mig, om regeringen överväger några åtgärder för att återställa och säkra full sysselsättning för textil- och beklädnadsindustriens anställda och därigenom underlätta för dessa att uppnå en med andra arbetargrupper likvärdig standard.

Med anledning härav vill jag först erinra om att jag i slutet av innevarande riksdags vårsession besvarade en fråga i samma ämne från herr Holmberg i andra kammaren. Jag framhöll då bl. a., att förhållandena inom de berörda branscherna följdes med stor uppmärksamhet inte bara av industrien själv och de anställda utan även från det allmännas sida.

Vad beträffar textil- och beklädnadsindustriens aktuella läge är det riktigt, som interpellanten framhållit, att detta avviker från de mycket gynnsamma förhållanden, som råder inom flertalet övriga industrigrenar och som där bl. a. kommit till uttryck i stegrad produktion och ökad efterfrågan på arbetskraft. Antalet anställda inom textilbranschen har minskat rätt kraftigt särskilt under det senaste året; det är också ostridigt att sysselsättningen inom denna bransch är lägre än inom industrien i övrigt. Åtskilliga företag har f. n. att kämpa med svårigheter att upprätthålla sin produktion. Om man ser till textilindustrien som en helhet kan man emellertid räkna med att produktionsresultaten för innevarande år inte kommer att nämnvärt understiga fjolårets. Nedgången i arbetskraften motväges sålunda delvis av ökad effektivitet.

Det ansträngda läge, som en del av den svenska textilindustrien f. n. befinner sig i, får ses mot bakgrunden av både förhållanden av långsiktig natur och vissa mera tillfälliga svårigheter. För

det första bör det konstateras att textilindustrien särskilt i de väst-europeiska länderna lider av en viss överdimensionering. Vidare är det i vårt land som i många andra länder ett faktum att konsumtionen av textilier under senare år inte stegrats i samma takt som annan konsumtion. Man har beräknat att textilinköpens andel av den privata konsumtionen, som 1948 uppgick till nära 16 procent, nu är nere under 13 procent. Delvis sammanhänger detta med de tekniska framsteg, som gjorts i fråga om mera slitstarka fiberprodukter, men delvis också naturligtvis med konsumenternas egen avvägning gentemot andra konsumtionsbehov såsom bilar, resor etc. — Utom med dessa långsiktiga bekymmer konfronteras vissa sektorer av textilindustrien i dag med svårigheter att i konkurrens med importen hålla sin relativa andel av den svenska marknaden. I ett ansträngt avsättningsläge söker sig textilindustrier i alla länder ökat utrymme för export. Ett land som Sverige med låga tullar, fri import och stark köpkraft är därvidlag en lockande marknad. I den hårda konkurrensen ligger det nära till hands att söka vinna inträde på marknaden genom en åtminstone tillfälligt dumpingartad prisättning. Även om den svenska industrien tekniskt sett är väl rustad att möta konkurrensen från importen, har den så till vida ett ogynnsamt utgångsläge, som hemmamarknaden är förhållandevis liten och vid export tull- och andra handelshinder möter.

De förhållanden, som jag här pekat på, ställer betydande krav på anpassningsförmågan hos vår textilindustri. Ett läge med överskottsproduktion och stagnerande efterfrågan leder ofrånkomligt till en koncentration av verksamheten till sådana företag, som bäst föl-

jer pris- och modeväxlingarna och den tekniska utvecklingen. Det är särskilt angeläget att anpassningen sker till på längre sikt bestående förhållanden. I detta sammanhang anmäler sig givetvis tullfrågan. Den svenska textilindustrin åtnjuter ett i förhållande till sina utländska konkurrenter lågt tullskydd, som dessutom tekniskt sett lider av vissa brister. Den pågående revisionen av tulltaxan har nu kommit in i sitt slutskede, och man bör kunna vänta, att denna revision kommer att medföra bättre förutsättningar för en bedömning av denna fråga.

En moderniserad tulltaxa kommer uppenbarligen i första hand att ta sikte på normala förhållanden. I den mån en dumping av textilvaror sätter in, uppkommer emellertid en hel del problem, som den nya tulltaxan icke kan lösa. Det är givet att vi, om vårt lands industri allvarligt skadas, måste vara beredda att vidtaga motåtgärder. Vari dessa skall bestå måste bedömas från fall till fall. Jag vill i det sammanhanget erinra om att sedan drygt ett år bestämmelser tillämpats om antidumpingtullar vid import av nylonstrumpor. För någon tid sedan har från trikåfabrikanternas sida gjorts framställning om skydd mot tysk dumping av bomullstrikåvaror. Denna framställning är f. n. föremål för en utredning, som torde bli färdig inom kort.

Vad särskilt beträffar interpellantens påpekande, att den nuvarande situationen skulle kunna hjälpas upp genom statsbeställningar, vill jag först och främst understryka, att vi ännu inte befinner oss i någon utpräglad sysselsättningskris och vidare att statsbeställningar ju endast kan hjälpa för tillfället; de

innebär däremot inte någon lösning på längre sikt.

Jag delar interpellantens uppfattning, att det är angeläget att söka arbeta upp en export av svenska textil- och beklädnadsvaror. Den aktion, som konfektionsindustrin satt i gång för att koordinera exportansträngningarna, får därför hälsas med tillfredsställelse. Jag kan också försäkra interpellanten, att våra handelspolitiska myndigheter och förhandlingsdelegationer inte försummar att driva dessa exportintressen. Däremot kan jag ej dela hans optimism, när det gäller export till de östeuropeiska länderna. Det kan i det sammanhanget nämnas, att den svenska delegation, som f. n. förhandlar i Moskva om vårt varuutbyte med Sovjetunionen under nästa år, tagit upp frågan om export av textilvaror och konfektion. Den ryska inställningen till våra förslag har emellertid hittills varit negativ.

För att återgå till interpellantens huvudfråga om den svenska textilindustriens läge i stort och behovet av åtgärder kan det inte förnekas, att den nuvarande situationen inger en hel del bekymmer. Det finns å andra sidan ingen anledning att överdriva svårigheterna. Regeringen följer utvecklingen med stor uppmärksamhet och står i nära kontakt med både företagar- och arbetarparterna. Branschens parter har som känt nyligen kommit överens om att gemensamt utföra en allsidig undersökning av förutsättningarna för den svenska textil- och beklädnadsindustriens utveckling. I avvaktan på resultatet av denna utredning förefaller det icke ändamålsenligt att sätta i gång någon utredning i statlig regi.

Onsdagen den 15 december.

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.

Ang. modernare befodringsbestämmelser för armén.

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Lundgren* till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framställt följande fråga: »Kommer 1911 års kungörelse rörande befodringar inom armén att inom den närmaste framtiden ersättas med modernare bestämmelser?»

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet **TORSTEN NILSSON**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr *Lundgren* har frågat mig, om 1911 års kungörelse rörande befodringar inom armén kommer att inom den närmaste framtiden ersättas med modernare bestämmelser. Till svar härå får jag meddela följande.

Befodringsystemet inom krigsmakten i dess helhet är för närvarande föremål för utredning inom försvarsdepartementet. Det är min förhoppning att utredningen kommer att avslutas under loppet av instundande vår. Om utredningens resultat föranleder till nya bestämmelser kommer sådana att meddelas.

Herr **LUNDGREN** (h):

Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ber jag att få framföra mitt tack för svaret på min fråga. Jag vill till detta svar bara foga några ord.

Gällande befodringskungörelse för armén stammar från tiden före första världskriget. Den är daterad den 12 maj

1911. I 1925 års försvarsproposition riktade departementschefen en skarp kritik mot befodringsärendenas handläggning och framlade vissa riktlinjer för ett nytt och ändamålsenligt befodrings-system. 1930 års försvarskommission anslöt sig till vad departementschefen sålunda sagt och förutsatte att befodringsväsendet skulle organiseras på ett rationellt och betryggande sätt. Därefter har vissa mer eller mindre provisoriska och tillfälliga föreskrifter utfärdats, vilka delvis, åtminstone temporärt, satt vissa paragrafer i 1911 års kungörelse ur kraft.

Huvudfrågan, fastställandet av en ny befodringskungörelse, har utvecklat sig på ungefär följande sätt.

Redan strax efter sin tillkomst framförde officersförbundet sina synpunkter på behovet av en ny befodringskungörelse, och i skilda sammanhang har man framfört krav på ett ur olika aspekter tillfredsställande och effektivt befodrings-system. År 1943 hade utvecklingen lett så långt, att det förelåg ett förslag till »arméns befodringskungörelse», vilket då utsändes på remiss. Därvid framställdes emellertid ganska allvarliga erinringar mot förslaget, och detta gjorde att en överarbetning blev nödvändig. Det dröjde hela fem år innan den sålunda begärda överarbetningen medhunnits, men hösten 1947 ställdes det i utsikt att en ny befodringskungörelse skulle vara att vänta inom den närmaste tiden.

Dessa utredningar har alltså tagit mycket lång tid. Jag är emellertid glad över statsrådets löfte att det nu äntligen skall bli en mera tillfredsställande ordning på detta område. Jag vill erinra om att rent organisatoriskt har det sedan 1911 års befodringskungörelse tillkom inträtt mycket stora förändringar. På den tiden fanns det ett avsevärt antal direkt under Kungl. Maj:t lydande chefer. Man hade fördelningscheferna och inspektörerna samt chefen för generalstaben, och alla

Ang. förseglingen av valsedelspaket.

dess lydde direkt under Kungl. Maj:t. Numera har man en chef för armén. Tidigare handlades i varje fall de högre befordringarna av den s. k. generalskommissionen som bestod av samtliga fördelningschefer o. s. v. Numera handläggs dessa ärenden utslutande av chefen för armén. Med hänsyn till att man alltså bara har en enda person som avgör dessa viktiga ärenden är det naturligtvis ett önskemål att man erhåller en ordning, kanske ungefär av den typ som gäller vid flottan f. n., eller något liknande.

Jag ber alltså med denna kommentar att få framföra mitt tack till statsrådet för svaret. Jag vill endast uttala den förhoppningen att den nya befordringskungörelsen kan utfärdas inom en inte alltför avlägsen framtid.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. förseglingen av valsedelspaket.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet ZETTERBERG, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Söderquists interpellation angående förseglingen av valsedelspaket, och nu yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Söderquist frågat mig, om jag anser, att nu gällande bestämmelser angående försegling av valsedelspaket i 34 § kommunala vallagen och 68 § lagen om val till riksdagen är i behov av översyn och kan ändras, utan att erforderlig säkerhet äventyras, samt om jag i så fall har för avsikt att vidtaga åtgärder i sådant syfte, varigenom kassering av godkända röster skulle kunna förhindras.

Härpå vill jag svara följande.

I de angivna lagrummen meddelas bestämmelser om förfarandet vid den preliminära sammanräkningen efter röstningens avslutande. Bland annat föreskrives, att valsedlarna, sammanförda i vissa grupper, skall inläggas i omslag. Omslagen skall vara av hållfast beskaffenhet samt omsorgsfullt förseglas un-

der minst två närvarandes sigill, vilka sigill avtryckes å protokollet. Interpellationen synes endast avse bestämmelserna rörande omslagens försegling.

Såsom interpellanten framhållit händer vid varje val, att i några fall bestämmelserna om försegling åsidosättes och att av sådan anledning röster som avgivits icke kommer att påverka valet. Ifall de sålunda åt sidan lagda rösterna har kunnat inverka på utgången av valet, medför felet — om överklagande sker — att valet undanröjes och nytt val måste hållas.

Jag förstår väl interpellantens synpunkt, att det för väljarna kan framstå som stötande, att en försummelse från valförrättarens sida skall medföra att deras röster icke kommer att inverka på valet. Likaså är det beklagligt att fall skall förekomma, där ett oriktigt förfaringssätt av valförrättaren leder till att ett nytt val måste hållas.

Emellertid må framhållas, att den gällande regeln om förseglingen avser att trygga att förvanskning av valresultatet ej kan ske. Betydelsen härav behöver ej understrykas; den betonas för övrigt även av interpellanten. Han ifrågasätter emellertid, om man icke utan att ge efter på säkerhetssynpunkterna kunde tänka sig någon annan ordning än den nu gällande. Något uppslag till lösning innehåller dock ej interpellationen.

Det torde inte heller vara så lätt att finna något förfarande, som är enklare än det nuvarande men likväl erbjuder tillräcklig grad av säkerhet. Det är också att beakta, att rådande ordning har gällt sedan lång tid tillbaka och är väl inarbetad samt att, så snart nyheter införas på ett område som detta, man löper risk för att misstagen, i varje fall till en början, ökar i antal.

En annan fråga är, vilken rättslig verkan det har att lagens föreskrift om sigillering åsidosätts. I detta hänseende må först nämnas, att bestämmelserna om val innehåller regler om sigillering även i vissa andra fall än det som avses i interpellationen. Sålunda skall vid avbrott i valförrättningen valurnan förseglas under minst två närvarandes si-

Ang. förseglingen av valsedelspaket.

gill. En motsvarande regel gäller i fråga om avbrott i sammanräkningsförrättning. Ett åsidosättande av sigilleringsföreskriften medför i dessa fall icke utan vidare, att valsedlarna ej inverkar på valet eller att valet blir ogiltigt. Här föreligger nämligen möjlighet att pröva, huruvida felet varit av beskaffenhet att inverka på valets utgång. Trots bristfällig sigillering vid avbrott i valförrättning har sålunda de avgivna rösterna godkänts, då andra anordningar vidtagits, som gjort att det inte funnits anledning att antaga, att obehörig åtgärd förekommit i fråga om valsedlarna.

I viss utsträckning torde en liknande prövning kunna förekomma, även då frågan gäller förseglingen av ett valsedelspaket. Det är emellertid att märka, att det i praktiken torde finnas endast begränsade möjligheter att vid en sådan prövning komma till det resultatet, att det trots den bristfälliga sigilleringen får anses klart att obehörig åtgärd ej vidtagits med valsedlarna. Sålunda har som regel valsedlarna transporterats från en ort till en annan eller, i varje fall, från en lokal till en annan lokal på samma ort. Vidare sträcker sig förvaringen från valförrättningen till sammanräkningen över en tid av minst åtta dagar. Enligt min mening bör också stränga krav gälla i det avseende varom här är fråga. Det är nämligen av allmänt demokratiska hänsyn av utomordentlig vikt att förfarandet är sådant, att man tveklöst kan avvisa varje misstanke, att obehörig åtgärd vidtagits med valsedlarna.

Herr SÖDERQUIST (fp):

Herr talman! För svaret på min interpellation ber jag att få tacka statsrådet och chefen för justitiedepartementet.

Eftersom statsrådet visserligen ger klart uttryck åt sin förståelse för de synpunkter jag framfört, men inte alls berör frågan om översyn av de i interpellationen omnämnda författningarna, är det emellertid naturligt, att jag inte kan vara helt tillfreds med svaret.

Det förefaller som om statsrådet, liksom jag, finner nu gällande bestämmelser otillfredsställande. Slutsatsen härav borde vara, synes det mig, att en översyn igångsattes, som eventuellt kunde leda till ändrade och bättre förhållanden.

Det torde inte vara så lätt, säger statsrådet, att finna något förfarande, som är enklare än det nuvarande, men som likväl erbjuder tillräcklig grad av säkerhet. Och utan tvivel förhåller det sig på det sättet. Jag hade emellertid hoppats, att man inte av det skälet, att det är fråga om ett svårt problem, skulle anse sig böra avstå från att göra ett försök att komma till rätta med det.

Nu rådande ordning har gällt länge, och nya bestämmelser skulle kunna orsaka misstag, heter det vidare i interpellationssvaret. Där framhålles också, att ett åsidosättande av sigilleringsföreskriften i visst annat i interpellationen inte berört sammanhang vid prövning icke alltid behövt medföra valsedlarnas kassering. Och det antydes, att en liknande prövning med liknande resultat torde kunna förekomma även när det gäller försegling av ett valsedelspaket. Allt detta är givetvis riktigt, men det utgör knappast skäl för att ingenting göres åt hela denna sak.

Naturligtvis delar jag statsrådets uppfattning, att stränga krav bör gälla i fråga om kontrollen över att ett val sker eller skett i laga ordning. Självfallet måste man kunna lita på att allt gått riktigt till, så att man, som statsrådet säger, kan avvisa till och med varje misstanke om obehörig åtgärd i sammanhanget. Men är det, herr talman, alldeles säkert, att nuvarande bestämmelser är de enda tänkbara för att detta skall vara möjligt? Skall det vara nödvändigt att som skett i år — det har i varje fall uppgivits från trovärdigt håll — flera tusen röster avges vid ett val utan att få någon betydelse, och att anledningen härtill är, att valförrättarna icke iakttagit vissa rent formella bestämmelser?

Då väl ingen är riktigt nöjd med förhållandena sådana de är nu, vill jag,

Ang. villkoren för friköp av kyrklig jord.

herr talman, till sist fråga justitieministern, om han ändå inte, trots allt, kunde finna en utredning av denna fråga lämplig. Den genklang min interpellation, som jag väckte vid höstriksdagens början, rönt runt om i landet visar, att man väntar att någonting blir gjort.

Jag ber än en gång att få tacka statsrådet för att han visat intresse för min fråga.

Herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Jag skall gärna sätta i gång en utredning, om det finns några chanser att den skall kunna leda till resultat. Men till att börja med är interpellanten och jag ense om att det är utomordentligt viktigt att man är alldeles säker på att det inte skett förfalskning — det måste ju vara vår utgångspunkt, och det är alla överens om. Jag behöver inte ytterligare utveckla vad det betyder; det har ju på vissa håll utomlands förekommit förskräckliga exempel på vart det kan leda, om man börjar pillra på valhemligheten och valförrättningens säkerhet, ty det är en grundval för vår demokrati. Man måste alltså ha en klar och tillfredsställande kontroll, det är vi nog ense om.

Nu har vi alltså det systemet, som tyvärr ibland slagit slint, att man slår in röstsedlarna i paket och sätter på två sigill, och man kan kontrollera att det inte är vilka sigill som helst. Jag tycker visserligen att det är bedrövligt, att det ständigt och jämt förekommit enstaka fall, där detta inte kunnat iakttagas, men jag kan inte tycka att denna regel som fyller ett så viktigt säkerhetsändamål, är så farligt krånglig. Ännu har jag inte hört någon som har kunnat hitta på en enklare regel. Innan man över huvud taget har en aning om i vilken riktning ens en sådan undersökning skall ske, är det ju ingen idé att sätta i gång en utredning. Man kan visserligen i bland sätta i gång förutsättningslösa utredningar, men då har man alltid vissa premiser; man tror att man kan söka uppslag på det eller det området, men jag har åtminstone inte hört talas om någon

sorts uppslag eller någon antydan om hur kontrollen skulle kunna göras enkla. Om interpellanten emellertid kommer med ett sådant uppslag, skall jag gärna pröva det.

Herr SÖDERQUIST (fp):

Herr talman! Jag kan givetvis inte på rak arm komma med uppslag till lösning av hela detta problem. Som valförrättare har jag emellertid varit med om följande. När de båda sigillen skulle sättas på valsedelspaketet, har det vid ett par tillfällen inträffat, att det inte funnits mer än ett sigill av den enkla anledningen, att det inte fanns mer än en valförrättare, som ägde sigill. Och någon allmänhet med sigill på fickan hade inte kommit tillstädes.

Jag tänker mig en sådan lösning — möjligen är den alldeles för enkel — att det infördes en bestämmelse om att valnämnden skulle ha ett officiellt sigill, vilket kunde anses tillräckligt såsom säkerhet i detta sammanhang. Det är ett litet, men dock uppslag.

Herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Varje valförrättare får i god tid i förväg noggranna, tryckta anvisningar om hur han skall bära sig åt. I dessa står sigillen omtalade. Har han inte sigill förut, bör han skaffa sig sådana.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. villkoren för friköp av kyrklig jord.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **ZETTERBERG**, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara även herr Spetz interpellation angående villkoren för friköp av kyrklig jord, fick nu ånyo ordet och anförde:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Spetz frågat mig, huruvida jag anser att fordringarna på fastighetsbildning skall vara hårdare vid friköp enligt 3 § kyrkliga försäljningslagen än vid inlösning enligt ensittarlagen, och huruvida jag, om så icke är fallet, ville med-

verka till sådana anvisningar till lantmäterimyndigheterna, att avstyckning kan vid friköp enligt kyrkliga försäljningslagen ske efter samma regler som i fråga om fastighetsbildningen gäller vid inlösning enligt ensittarlagen.

Till svar härpå får jag anföra följande.

Som bekant ger ensittarlagen under vissa närmare angivna förutsättningar nyttjanderättshavare rätt att från jordägaren inlösa den mark som omfattas av nyttjanderätten. Lagen är ej tillämplig beträffande mark som tillhör kronan, stad, köping eller municipalsamhälle. Frågan om lösningsrätt skall prövas vid lantmäteriförrättning. Utgör det område som skall lösas ej särskild fastighet, prövas i inlösningsärendet också huruvida området må avskiljas.

De allmänna reglerna om fastighetsbildning innehåller numera ingående bestämmelser med syfte att säkerställa att de nya fastigheter som bildas är ur jordpolitiska synpunkter tillfredsställande. Det är att märka att de regler som i detta hänseende gäller vid inlösningsförrättningar enligt ensittarlagen är väsentligt mindre stränga än vid jorddelning i allmänhet. Såvitt gäller mark utanför tätbebyggelseområden kan man närmast säga, att det enligt ensittarlagen inte skall ske någon jordpolitisk prövning över huvud taget.

Som redan nämnts gäller ensittarlagen icke i fråga om mark tillhörig kronan. Den kyrkliga jorden är till betydande omfattning av krononatur. I den mån så är fallet, kan inlösning ej ske enligt ensittarlagen. För att underlätta att nyttjanderättshavare av kyrklig jord, som har en likartad ställning som ensittarna, skall kunna friköpa den med nyttjanderätt innehavda marken har meddelats särskilda lagbestämmelser, nämligen i 1927 års lag angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomt-rätt. Enligt 3 § denna lag kan tillstånd till överlåtelse av den nyttjade marken meddelas under vissa närmare angivna förutsättningar. Frågan om tillstånd avgöres av kammarkollegiet eller Kungl. Maj:t.

Ang. villkoren för friköp av kyrklig jord.

Det är att märka att kyrkliga försäljningslagen är av väsentligen annan karaktär än ensittarlagen. Kyrkliga försäljningslagens närmaste innebörd kan nämligen sägas vara att ge förvaltningsorganen rätt att i vissa angivna situationer försälja fast egendom. För en sådan åtgärd skulle, om denna lagstiftning ej funnits, ha krävts riksdagens medverkan i varje särskilt fall. Däremot ger kyrkliga försäljningslagen — i motsats till ensittarlagen — icke någon rätt för nyttjanderättshavaren att tilltvinga sig en inlösen av det nyttjade området. Den överlåtelse som kommer till stånd enligt kyrkliga försäljningslagen, blir alltså att anse som ett vanligt köp. Och om det överlåtna området ej är en för sig bestående fastighet, får frågan om områdets utbrytning prövas enligt de i allmänhet gällande reglerna. Förutsättning för att utbrytning skall kunna ske är alltså att de jordpolitiska villkor som nu gäller är uppfyllda.

Med hänsyn till den olikhet, som sålunda gäller i fråga om de jordpolitiska villkoren vid de två förfarandena, kan det med rådande ordning självfallet inträffa att i ett fall, där ensittarlagen är tillämplig, inlösen kommer till stånd, medan i ett annat likartat fall friköp ej kan genomföras, därför att ensittarlagen ej är tillämplig utan ärendet handlagts enligt kyrkliga försäljningslagen.

Interpellanten menar att man skall åvägbringa likställighet i de situationer, varom här är fråga, genom att eftergiva de jordpolitiska kraven vid överlåtelser enligt kyrkliga försäljningslagen. Enligt min mening talar också vissa skäl för en sådan ändring. Jag är emellertid ej beredd att nu taga ställning till dessa spörsmål och har så mycket mindre anledning därtill som den för ett år sedan tillkallade fastighetsbildningskommittén, vilken erhållit i uppdrag bl. a. att pröva vissa frågor angående ensittarlagen, lär komma att behandla ifrågavarande problem.

Att genom sådana anvisningar till lantmäterimyndigheterna, som interpellanten avser med sin andra fråga, påverka rättsutvecklingen är icke någon fram-

Ang. villkoren för friköp av kyrklig jord.

komlig utväg. För att nå resultat fordras i detta fall lagändring, och frågan om sådan ändring torde, som jag redan nämnt, komma att övervägas av fastighetsbildningskommittén.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Enligt vedertagen god sed ber jag att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för justitiedepartementet för att han har lämnat svar på min interpellation. Den kan synas gälla ett mycket specifikt område, men de förhållanden som den berör ger vida utblickar över en rad frågor, framför allt angående de jordpolitiska synpunkter, som jag med talmannens tillåtelse endast skall ta upp i ett par avseenden.

Som herr statsrådet säkerligen har gissat, är det ett konkret fall som ligger bakom min interpellation. Jag har, herr talman, här satt upp en karta över ett kyrkligt löneboställe. Det är icke av krononatur. Där fanns ursprungligen tio stycken lägenheter, som tidigare säkerligen var torparboställen. Genom sammanslagningar är nu endast åtta bebodda. Innehavarna av tre av dessa har genom en lycklig ödets slump kommit att bli ägare av åbyggnaderna på respektive lägenheter före den 1 januari 1919 och sålunda haft möjlighet att enligt ensittarlagen lösa till sig sina lägenheter, något som de också har gjort. I två fall som det här gäller omfattade den ena lägenheten cirka 6 och den andra cirka 4 hektar åkerjord. Innehavarna fick lösa sina lägenheter exakt efter de gränser som brukningsrätten omfattade, alltså i enlighet med ensittarlagen, och, som herr statsrådet framhöll i sitt svar och som jag påpekat i min interpellation, utan någon som helst jordpolitisk prövning.

Men för övriga fall är ensittarlagen inte tillämplig, utan då får man använda antingen 3 § eller i vissa fall 2 § i den kyrkliga försäljningslagen. Det är då som de jordpolitiska bestämmelserna kommer med i bilden. Arealen åkerjord blir i sådana fall avgörande. Är det frå-

ga om stödjordbruk, kan man nämligen avstycka lägenheter utan skog. Men så snart det är fråga om mer eller mindre ofullständiga jordbruk måste det vara skogsmark med. Gränsen för åkerarealen har schablonmässigt satts till 4 hektar. Är det verkligen rimligt att hålla fast vid den gränsen? Faktum är ju att exempelvis gränsen för s. k. familj jordbruk satts allt högre. Skulle man då inte kunna tänka sig att även gränsen för stödjordbruk flyttades upp något? Man kan ju för närvarande genom att utnyttja maskinstationer och även på annat sätt bruka även en något större lägenhet som stödjordbruk än vad som tidigare varit möjligt.

Den omständigheten att innehavaren av den ena av de båda lägenheter, som det här närmast gäller, kom att bli ägare av fastighetens åbyggnader före den 1 januari 1919, medan grannen blev ägare av sina åbyggnader först ett par år senare, kan ju inte på något sätt påverka de nuvarande innehavarnas ekonomiska möjligheter att försörja sig på de lägenheter, där de bo och önskar bo.

Jag måste därför konstatera, att antingen är ensittarlagen felkonstruerad eller också är dessa hårda jordpolitiska bestämmelser oriktiga. Jag tillåter mig direkt fråga herr justitieministern, om vi inte är överens om att ensittarlagen har varit till välsignelse. Den har, såvitt jag vet, inte lett till några sociala missförhållanden eller fått några mindre önskvärda konsekvenser. Ensittarlagen har tvärtom åtminstone i någon mån hejdat flykten från landsbygden.

Endast ytterligare en synpunkt, herr talman. Kan det verkligen vara lämpligt, förnuftigt eller rimligt att tvinga på en lägenhetsinnehavare ett skogsområde som han icke vill ha?

Jag har ju i min interpellation framhållit, att när man mäter upp skogen, visar det sig ofta att skogsområdet blir så stort och därmed priset så högt, att det blir en börda för lägenhetsinnehavaren i stället för hjälp att bli påtvingad ett område på, låt mig säga, 10 hektar skogsmark. I det här aktuella fallet är virkesmängden per hektar bortåt 200 m³,

Ang. tjänstemans skyldighet att underkasta sig sinnesundersökning m. m.

och priset måste gå upp till någonting mellan 4 000 och 5 000 kronor per hektar för den växande skogen. Är det ur allmänna synpunkter förnuftigt och riktigt att minska på skogsarealen för ett löneboställe av den här storleken? Det omfattar ju ungefär 150 hektar skogsmark. Det kan bli fråga om 4, eventuellt 5 lägenheter, som skulle tilldelas skog. Det skulle betyda att denna skogsareal av relativt ringa omfattning skulle minskas med bortåt en tredjedel. Det finns redan en skogshushållningsplan. Den bryts sönder genom ett sådant förfarande. Stiftsjägmästaren avstyrker bestämt.

Kan man tänka sig eller ens räkna med att den lägenhetsinnehavare, som tvingas att köpa en bit skogsmark, skall låta skogen stå — kan man räkna med att han av ekonomiska skäl över huvud taget kan vänta med att avverka skogen till den tidpunkt, som är förutsett i planen? Jag skulle vilja upprepa frågan: är detta förnuftigt?

Utan att ta någon som helst ställning till själva principfrågan vill jag erinra om den diskussion, som i hithörande frågor föres just i dessa dagar.

Herr talman! Jag vill inte sticka under stol med att jag hyst en viss förhoppning om att kunna använda statsrådets svar som ett slags bräckjärn för att på något sätt bryta mig in i dessa jordpolitiska bestämmelser i de fall som jag här relaterat. Jag noterar med tacksamhet att justitieministern anser, att det finns vissa skäl som talar för att man gör en viss ändring av bestämmelserna, när det gäller den kyrkliga försäljningslagen. Jag vet inte, om det kan lyckas. Om det inte går, måste jag säga att det är med verkligt svidande hjärta som jag måste lämna dessa lägenhetsinnehavare meddelande om att det är icke möjligt.

Herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Jag vill gärna på interpellantens direkta fråga säga, att jag är övertygad om att ensittarlagen har i många fall varit välsignelsebringande för dem, som kunnat få så att säga fast mark under fötterna på sina hus och kunnat få en tryggad boplatz för sig

och sin familj. Men lagen är ju nu tretio år gammal eller mer. Det är klart att det under den gångna tiden uppkommit vissa problem rörande lagens tillämpning, särskilt när man tänker på de moderna jordpolitiska synpunkter, som nu sätter sin prägel på hela vår övriga fastighetsbildningspolitik. Frågan, hur man skall avväga dessa synpunkter mot varandra, är, såsom jag tidigare nämnde, just nu föremål för prövning av fastighetsbildningskommittén. Under sådana omständigheter är det självklart inte möjligt för mig att mera i detalj ta ställning till dessa mycket svårlösta frågor, utan jag måste avvakta vad kommittén kan komma till för resultat i sitt arbete. Men jag skulle till slut gärna vilja uppmana interpellanten att till kommittén överlämna det material, som han förebragt rörande de svårigheter, vilka kan uppkomma med den nuvarande lagstiftningen.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. tjänstemans skyldighet att underkasta sig sinnesundersökning m. m.

Ordet lämnades härefter ännu en gång till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet ZETTERBERG, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara jämväl herr Osvalds interpellation angående tjänstemans skyldighet att underkasta sig sinnesundersökning m. m., och nu yttrade:

Herr talman! Enligt en kungörelse den 18 juli 1935, vilken utfärdats av Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande, är tjänsteman, tillhörande den civila statsförvaltningen, i vissa fall skyldig att underkasta sig läkarundersökning.

I en med kammarens tillstånd till mig framställd interpellation har herr Osvald frågat, om ämbets- eller tjänsteman kan vara skyldig att underkasta sig sinnesundersökning enligt denna kungörelse utan att det objektivt blivit styrkt, att han gjort sig skyldig till fel eller försummelse i tjänsten, och utan att de s. k. sannolikhetsskäl för att dylika

Ang. tjänstemans skyldighet att underkasta sig sinnesundersökning m. m.

fel eller försummelser beror på sjukdom — d. v. s. psykiska defekter — även ur lekmannasynpunkt är så påtagliga, att de utgör orsakssammanhang mellan missförhållande i tjänsten och sjukdom, samt om tjänstledighet såsom för sjukdom bör meddelas utan att dessa villkor är uppfyllda.

Till svar härpå får jag anföra följande.

Herr Osvalds fråga har principiell innebörd och avser tillämpningen av kungörelsen. Jag skall därför försöka besvara dem ur principiella synpunkter. I motiveringen till frågorna har herr Osvald berört ett beslut av vetenskapsakademien att ålägga en tjänsteman att underkasta sig läkarundersökning. Över detta beslut har besvär anförts hos Kungl. Maj:t. Besvären har i första hand remitterats till vår högsta förvaltningsdomstol, regeringsrätten. Det slutliga avgörandet ankommer på Kungl. Maj:t i statsrådet. Besvären ligger sålunda för närvarande under prövning. Jag förutsätter att omständigheterna i detta ärende eller myndighets däri fattade beslut icke kan bli föremål för överläggning i kammaren.

Den första frågan avser, om det måste vara styrkt att en tjänsteman gjort sig skyldig till fel eller försummelse i tjänsten, för att denne skall vara skyldig att underkasta sig sinnesundersökning. Svaret härpå är, att författningen inte uppställer något sådant krav. Det är tillräckligt att tjänstemannen inte på ett tillfredsställande sätt sköter sin tjänst för att den myndighet, under vilken han lyder, skall kunna ålägga honom att underkasta sig läkarundersökning, och härvid är det inte någon skillnad mellan undersökning rörande kroppslig sjukdom och sådan som avser psykisk sjukdom. Det är också uppenbart, att man inte kan uppställa ett sådant krav som interpellanten ifrågasätter. Myndigheternas skyldighet att tillse, att tjänstemännen sköter sin tjänst tillfredsställande, och att ingripa, om så inte sker, kan ej vara begränsad till sådana fall, då straffbart tjänstefel föreligger, utan är betydligt mera vidsträckt.

Den läkarundersökning, som det är fråga om i kungörelsen, behöver inte ingå såsom ett led i ett domstolsförfarande i anledning av tjänstefel. Undersökningen kan vara motiverad av att myndigheten behöver ett underlag för att kunna bedöma, vilka åtgärder myndigheten skall vidtaga eller föreslå överordnad myndighet. Dessa åtgärder kan t. ex. gå ut på att uppsäga en e. o. tjänsteman eller meddela en tjänsteman sjukledighet, utan att därför något straffrättsligt eller disciplinärt förfarande mot tjänstemannen behöver ifrågakomma.

Interpellantens andra fråga avser, i vilken grad det för beslut om läkarundersökning bör krävas sannolikhet för att misskötseln av tjänsten beror på sjukdom. Författningen talar endast om att det synes sannolikt att anledning är sjukdom, vanförhet, lyte eller nedsatt arbetsförmåga. Myndighetens beslut skall ju avse, huruvida en undersökning skall verkställas eller ej. Redan härav framgår, att man inte kan kräva att undersökningsresultatet praktiskt taget skall vara klart, innan undersökningen beslutas. Å andra sidan bör det beaktas att en undersökning kan medföra personlig olägenhet och skada för tjänstemannen, varför den ej bör åläggas honom utan tillräckligt starka skäl. Avgörande torde få ske från fall till fall, och några allmänna normer kan svårigen uppställas. Det är naturligtvis icke något hinder att myndigheten anlitar medicinsk sakkunskap, då det gäller att ta ställning till om en undersökning är befogad eller ej.

Då undersökning är beslutad, äger myndigheten, om så finnes erforderligt, meddela tjänstemannen ledighet såsom för sjukdom i avbidan på utgången av undersökningen. Uppenbarligen kan detta i vissa fall vara starkt påkallat av hänsyn till tjänstens krav. Interpellantens sista fråga hänför sig till förutsättningarna härför. I fall man skulle försöka utforma några ytterligare betingelser för sådan ledighet, utöver de i kungörelsen angivna, tror jag att de måste bli så allmänt hållna, att de knappast skulle innebära någon reell förbättring av kungörelsen.

Ang. tjänstemans skyldighet att underkasta sig sinnesundersökning m. m.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för det svar han nu lämnat på min interpellation.

Dessvärre kan jag inte säga att jag är helt tillfredsställd med svaret. Herr statsrådet säger visserligen, att »det bör beaktas, att en undersökning kan medföra personlig olägenhet och skada för tjänstemannen, varför den ej bör åläggas honom utan tillräckligt starka skäl». Men herr statsrådet förbigår helt det problem, som jag antydde i motivering- en till min fråga.

Statsrådet framhåller, att författning- en inte uppställer något krav på att det skall vara objektivt styrkt, att en tjänste- man gjort sig skyldig till fel eller för- summelse i tjänsten, för att han skall vara skyldig underkasta sig sinnesunder- sökning. Det är uppenbart, att man inte generellt kan uppställa ett sådant krav som det som ifrågasättes i interpellatio- nen. Så till vida delar jag statsrådets uppfattning, att det inom stora delar av statsförvaltningen sannolikt inte är möj- ligt att hålla på ett sådant krav. Jag fö- reställer mig t. ex. att det inom kom- munikationsverken är nödvändigt att kunna tillämpa bestämmelserna i kungö- relsen nr 459: 1935 utan någon inskränk- ning av nu antydd art. I dessa fall tor- de det nämligen i regel vara ganska lätt att fastställa, om fel begåtts eller inte.

Uppenbart är emellertid att författ- ningens bestämmelser lätt kan missbru- kas. Fall kan nämligen förekomma — kanske särskilt vid vetenskapliga insti- tutioner underställda viss myndighet el- ler styrelse — då det inte är lätt att objektivt avgöra vad som är tjänstefel eller försummelse eller otillfredsställan- de skötsel av tjänsten. Det som en tjän- steman betraktar som ett led i strävande- na att bevaka sin institutions intressen kan av myndigheten — eller, då denna består av flera personer, dess majoritet — bedömas som tjänstefel eller otill- fredsställande skötsel av tjänsten. Eller det kan uppkomma meningsbrytningar om det sätt, varpå den vetenskapliga forskningen skall bedrivas. Vid konflik-

ter av sådan art uppträder myndigheten som både åklagare och domare, vilket ur rättssäkerhetssynpunkt måste anses djupt otillfredsställande. Om en konflikt av nu antytt slag leder till att myndigheten med stöd av kungörelsen nr 459: 1935 be- viljar en tjänsteman ledighet som för sjukdom, så torde myndigheten i regel inte kunna hänvisa till kroppslig sjuk- dom eller till lyte, och följden kan bli att tjänstemannen förklarar vara i behov av sinnesundersökning. En sådan åtgärd från myndighets sida blir för den, som därav drabbas, i hög grad psykiskt på- frestande och kan därjämte medföra all- varligt avbrott i vederbörandes veten- skapliga verksamhet. Det förefaller mig som om justitieministern litet väl lätt- vindigt halkat förbi denna problemställ- ning. I sådana fall som det av mig an- tydda måste det väl sägas vara ett rätt- visekrav, att anklagelsen för tjänstefel eller otillfredsställande skötsel av tjän- sten skall vara objektivt prövad innan myndighet äger rätt att avstänga tjän- steman från tjänstgöring. En sådan pröv- ning torde kunna erhållas genom åtal inför domstol. I all synnerhet borde väl denna utväg nyttjas, då den i en Kungl. Maj:ts instruktion för institutio- nen i fråga finnes särskilt anvisad, t. ex. beträffande naturhistoriska riksmuseet, i vars instruktion § 38, mom. 1, säges: »Beträdes avdelningsföreståndare med fel eller försummelse i tjänsten, sker åtal därför inför Svea Hovrätt.» Mig fö- refaller det, som om en sådan bestäm- melse om åtal inför domstol har bety- delse ur rättssäkerhetssynpunkt, men då bör också konsekvensen vara att om åtal inte anses kunna komma i fråga, bör som regel heller ingen annan åtgärd mot tjänstemannen vidtagas, i varje fall inte en åtgärd av så genomgripande art som här har nämnts. Inför domstol blir det nämligen möjligt att få den av mig ifrå- gasatta objektiva prövningen verkställd. Då inte denna utväg begagnas, innebär det i själva verket, att en konflikt mel- lan en myndighet och en denna under- ställd tjänsteman kan leda till att en person, som sitter med kungl. fullmakt, av överordnad myndighet temporärt av-

Ang. tjänstemans skyldighet att underkasta sig sinnesundersökning m. m.

stänges från sin tjänst utan dom och rannsakan. Icke minst för den vetenskapliga forskningens frihet är detta i allra högsta grad otillfredsställande. Det förefaller mig egendomligt att inte justitieministern insett, att den ifrågavarande kungörelsen kan användas på ett sätt, som innebär ett allvarligt hot mot den vetenskapliga forskningens frihet, och att dess tillämpningsområde därför måste inskränkas eller att den skall tolkas på ett sådant sätt, att den inte innebär risker av nu antytt slag. I de fall, där särskilda, av Kungl. Maj:t utfärdade instruktioner anvisar andra vägar, som inte på samma sätt kränker enskild rätt och hotar forskningens frihet, torde de böra användas.

Det kan ju nämligen tänkas, att en konflikt kan vara av sådan art, att myndigheten finner det tvivelaktigt om ett åtal kommer att leda till fällande dom. I sådant fall innebär tillämpningen av denna kungörelse och hänvisning till behov av sinnesundersökning en lätt tillgänglig, men för den enskilde och hans rätt betydligt allvarligare utväg. Det förefaller därför som om man för att den här ifrågavarande kungörelsen skall få tillämpas i de nu åsyftade fallen måste kräva att de s. k. tjänstefelen skall vara lika klart ådagalagda som vid åtal inför domstol. Författningens uttryck »ej på tillfredsställande sätt sköter sin tjänst» måste anses vara detsamma som instruktionens »fel och försummelse i tjänsten». Annars ligger ju fältet fritt för en myndighet att begära sinnesundersökning av en på ett eller annat sätt misshaglig tjänsteman. Det är mycket obehagliga perspektiv som öppnar sig, om kungörelsen skall få tillämpas så som justitieministerns svar synes göra möjligt.

Herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Jag kan i viss mån förstå de synpunkter som herr Oswald nu har framfört, men jag måste säga att han har sett saken mycket ensidigt, bara från den ena partens synpunkt — om man vill kalla det för en part — näm-

ligen tjänstemannens. Vi får komma ihåg att en statlig institutions arbete måste bedrivas riktigt. Det går ju inte för sig att en myndighet skulle kunna under sig ha en tjänsteman, som aktade sig för att gå så långt, att han skulle kunna dömas till straff för tjänstefel — det vill ganska mycket till — men ändå ständigt misskötte sin tjänst. Skulle det verkligen vara rimligt att den för tjänsten ansvariga myndigheten måste åse detta år efter år och inte ens ha möjlighet att, om anledning till det fanns, låta undersöka, om missförhållandet hade sin grund i något kroppsligt eller psykiskt fel? Det är väl ändå en ganska omöjlig ståndpunkt. Och att den möjlighet, som en myndighet har att låta undersöka — det är ju inte fråga om annat — huruvida missförhållandet vållas av sjukdom, skulle kunna innebära ett hot mot forskningens frihet, det tror jag ändå inte att herr Oswald vid närmare eftersinnande vill vidhålla.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Jo, det menar jag verkligen att det gör. Det finns många sådana fall, där det mellan en institution och en tjänsteman, som har exempelvis forskningsarbete eller en lärarverksamhet, kan föreligga ganska stora meningskiljaktigheter i fråga om vad som är det för tjänsten eller för forskningen nyttigaste. Om då myndigheten har den möjligheten att avstänga en tjänsteman, som har en från myndigheten avvikande uppfattning, kan jag inte se att detta på något sätt kan främja arbetet. Tvärtom menar jag, att det där verkligen kan bli tal om ett mycket allvarligt hot mot den vetenskapliga forskningens frihet. Jag tror att det skulle vara lätt att lämna exempel härpå.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDEN:

Herr talman! Skulle inte herr Oswald vilja vända på frågeställningen och ställa sig själv inför det spörsmålet, att en person är sinnessjuk men ändå något

Ang. tjänstemans skyldighet att underkasta sig sinnesundersökning m. m.
 så när kan klara det löpande rutinarbetet, så att hans psykiska defekt inte tar sig mera påfallande uttryck av den art, att åtal anses kunna följa. Menar herr Osvald, att det är fullt i sin ordning att tjänstemannen under sådana förhållanden står kvar i sin tjänst?

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Om en tjänsteman sköter sin tjänst på ett sådant sätt, att man inte kan lägga honom någonting till last, förstår jag inte på vilka grunder han skulle kunna avkopplas.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Herr Osvald är säkert medveten om att en sinnessjukdom kan ta sig många uttryck och att det kan göra samarbetet med andra fullständigt odrägligt. En tjänsteman kan i olika avseenden uppträda så att hela tjänstgöringen blir omöjlig utan att det är fråga om några påtagliga tjänstefel. Jag känner till sådana fall, herr Osvald, då personer för hela sin omgivning har gjort arbetet odrägligt. De har gjort sig skyldiga till varjehanda småtrakasserier utan att detta kan rubriceras såsom direkt straffbara tjänstefel. Antag att vi genom en läkarundersökning är på det klara med att personen i fråga lider av en bestämd psykisk sjukdom, menar herr Osvald då, att vederbörande skall gå kvar i sin tjänst och vara bevarad vid den trots alla de olägenheter, som följer av hans tjänstgöring, för den övriga personalen och för verket självt?

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Om man skulle tänka sig ett sådant fall, att en person sköter sin tjänst oklanderligt men att det brister i samarbetet mellan honom och andra, tror jag att man kan tillämpa den gamla satsen att det inte behöver vara ens fel att två träter. Det kan vara fel på många olika sätt. Jag vet inte, varför man nödvändigtvis skulle ifrågasät-

ta, att just en bestämd person skall underkastas sinnesundersökning. Det vore väl riktigare, om det verkligen komme till sådana uttryck att det är störande för tjänsten att få hela denna fråga prövad inför domstol, såsom i vissa fall anges i av Kungl. Maj:t utfärdade instruktioner.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag vill bara upprepa, att jag hade bett herr Osvald att såsom arbetshypotes förutsätta, att man har konstaterat, att en person är sinnessjuk. Han lider t. ex. av förföljelsemani, som gör att han i alla möjliga avseenden blir odräglig för omgivningen och att hans kvarblivande i tjänst blir till stor olägenhet för verket självt. Om det genom läkarintyg konstateras att han är sinnessjuk, menar då herr Osvald, att i alla fall inte några åtgärder skall vidtas emot honom?

Herr **HERLITZ** (h):

Herr talman! Jag vill bara i anledning av det av herr Osvald uttalade önskemålet om författningens omarbetning i den riktningen, att man skulle få till stånd en domstolsprövning, erinra om den i mitt tycke utomordentligt välbetänkta åtgärd som Kungl. Maj:t har vidtagit i det ärende, som här har givit anledning till interpellationen. Kungl. Maj:t har nämligen i detta ärende infordrat ett yttrande av regeringsrätten. Vi har ju av dagens tidningar inhämtat, att detta yttrande lär ha gått i den riktningen, att vetenskapsakademiens beslut var väl grundat.

Jag skall emellertid inte uppehålla mig vid det särskilda fallet. Jag konstaterar bara att det var ett lyckligt grepp att på det sättet få en domstolsprövning inkopplad, och vill justitieministern gå vidare och sörja för att såsom naturligt vore, mål av denna beskaffenhet generellt hänfördes till regeringsrätten — såsom redan är fallet på vissa begränsade områden — skulle jag hälsa det med stor tillfredsställelse.

Lagförslag om frivillig sjukpenningförsäkring.

Herr statsrådet **ZETTERBERG**:

Herr talman! Herr Herlitz vet väl att frågan, vilka mål som skall gå till regeringsrätten, just nu är under utredning. Jag har i direktiven givit uttryck åt den synpunkten, att man bör eftersträva att alla mål, som har väsentligen rättslig karaktär, och skälighetsavgörandena behandlas av regeringsrätten såsom högsta förvaltningsdomstol. I nuvarande läge har regeringen, såsom herr Herlitz påpekade, möjligheten att genom remiss inhämta högsta förvaltningsdomstolens åsikt i fall av detta slag.

Herr **OSVALD** (fp):

Herr talman! Det fall, som hans excellens herr utrikesministern tog upp senast, faller ju egentligen alldeles utanför denna debatt, eftersom det där rör sig — efter vad utrikesministern sade — om en person, som man redan konstaterat är sinnessjuk. I sådana fall kan naturligtvis frågan ställa sig helt annorlunda. I det fall, som jag här har tagit upp, rör det sig däremot om en person som man icke konstaterat är sinnessjuk men för vilken den berörda myndigheten har ifrågasatt en undersökning.

Herr statsrådet **ZETTERBERG**:

Herr talman! Det finns, såvitt jag förstår, ingen annan möjlighet att få konstaterat, om en person är sinnessjuk än att underkasta honom en sådan undersökning, som det här är fråga om.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets memorial nr 201, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1954/55, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 17 juni 1938 (nr 322) angående rätt för

Konungen att meddela förordnande om vissa förmåner åt statslösa med flera, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Lagförslag om frivillig sjukpenningförsäkring.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa.

Genom en den 19 november 1954 dagtecknad proposition, nr 224, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa.

Det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget innebar, att — i avbidan på en mera definitiv prövning av frågan — för tiden den 1 januari—den 30 juni 1955 skulle tillskapas en övergångsordning, enligt vilken den, som vid utgången av år 1954 vore medlem i erkänd sjukkassa men som icke bleve sjukpenningförsäkrad enligt lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, skulle äga rätt att i vederbörande allmänna centralsjukkassa erhålla frivillig sjukpenningförsäkring till samma belopp som det, för vilket han vid 1954 års utgång varit försäkrad under de första 90 sjukhjälpdagarna, dock högst 3 kronor om dagen. Sjukhjälpstiden skulle utgöra 90 dagar.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Herr **ANDERSSON, GUSTAF**, (s):

Herr talman! Enligt lagen om allmän sjukförsäkring skall sjukpenningen utgöra ersättning för inkomstbortfall. Detta medför att den, som icke har inkomst av förvärvsarbete, icke heller är tillför-

Ang. upphävande av 1940 års flygolycksfallsförordning.

säkrad någon sjukpenning. Från den regeln finns ett par undantag, som jag emellertid inte nu behöver gå in på.

Den princip, efter vilken sålunda sjukpenningförsäkringen är anordnad, har föranlett ett visst missnöje bland de folkpensionärer, som en längre tid varit tillerkända sjukpenning inom den frivilliga sjukförsäkringen och som inte kommer att få någon sjukpenning efter den nya lagens ikraftträdande. De anser sig orättvist behandlade, och deras reaktion kan man ha en viss förståelse för.

För att avlägsna anledningen till detta missnöje har socialministern i nu föreliggande proposition föreslagit, att man skall hålla möjligheten öppen att i viss utsträckning tillförsäkra dessa folkpensionärer sjukpenning enligt den nya lagen. Detta förslag innebär således ett avsteg från den princip, som nu gäller, och detta kan, om inte förslaget får tillämpning annat än under en relativt kort övergångstid, medföra menliga konsekvenser för framtiden.

Nu innebär det beslut, som riksdagen skall fatta, att alla, som är sjukpenningförsäkrade i de erkända sjukförsäkringskassorna vid 1954 års utgång, skall ha rätt att behålla sin sjukpenning i viss utsträckning även efter nya lagens ikraftträdande även om de inte är berättigade till sjukpenning enligt denna lag. Skulle detta bli gällande för framtiden, får vi en övergångsbestämmelse, som kommer att få verkningar femtio, sextio år fram i tiden. Detta vore orimligt och skulle medföra oanade konsekvenser. Nu är emellertid förslaget endast ett provisorium, som skall bestå ett halvår och som skall avlösas av en definitiv bestämmelse. När den bestämmelsen skall utformas, blir det av största vikt att det sker på ett sådant sätt, att övergångsbestämmelsen blir gällande en så kort tid som möjligt och att den blir tillämplig endast i sådana fall, där det är befogat.

Det finns naturligtvis inte något fog för att skapa en sådan bestämmelse för dem, som nyligen inträtt i en erkänd sjukförsäkring och under kort tid varit tillförsäkrade sjukpenning. En sådan be-

gränsning kan nu göras på olika sätt, men det ankommer i första hand på socialministern att överväga, på vilket sätt det skall ske. Jag har med det anförda endast velat fästa uppmärksamheten på att det måste ske på något sätt, för att det över huvud taget skall bli möjligt att i framtiden administrativt sköta sjukförsäkringen.

Det hade varit önskvärt, om en sådan begränsning kunnat göras redan nu. Ett provisorium av detta slag kommer att medföra många olägenheter för sjukförsäkringskassorna, och de försäkrade kommer att känna sig desorienterade. Många kommer att erlægga avgiften för en försäkring, som kommer att upphöra den 1 juli nästa år, och därmed skapas nya irriteringsanledningar.

Nu nödgas väl riksdagen att antaga detta förslag, som det föreligger, men jag har med det anförda velat fästa statsrådets uppmärksamhet på nödvändigheten av att definitiva bestämmelser utformas så att de blir gällande så kort tid som möjligt och inte omfattar flera fall än där det är befogat med en sjukpenning under en övergångstid.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. upphävande av 1940 års flygolycksfallsförordning.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 17 maj 1940 (nr 333) om särskild ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall vid flygning, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 12 november 1954 dagtecknad proposition nr 225, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande

Ang. upphävande av 1940 års flygolycksfallsförordning.

Förslag
till

Förordning angående upphävande av förordningen den 17 maj 1940 (nr 333) om särskild ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall vid flygning.

Härigenom förordnas, att förordningen den 17 maj 1940 (nr 333) om särskild ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall vid flygning skall upphöra att gälla med utgången av december 1954; dock skall förordningen alltiämt äga giltighet i fråga om olycksfall, som inträffat dessförinnan.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen nr 563 i första kammaren av herr *Lundgren* och nr 564 i första kammaren av herr *Aman*.

I motionen I: 563 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen och för sin del antaga följande tillägg till 4 § kungl. förordningen den 17 maj 1940 om särskild ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall vid flygning: »Ersättning enligt denna förordning utgår dock inte med högre belopp än som motsvarar den lön inklusive flygtillägg som den skadade uppbar vid olycksfallstillfället.»

I motionen I: 564 hade hemställts, att riksdagen måtte dels avslå propositionen, dels hos Kungl. Maj:t hemställa, att frågan om särskild ersättning till personal, som skadats under flygning, måtte göras till föremål för närmare utredning under beaktande av ett av chefen för flygvapnet den 14 januari 1952 framlagt förslag, dels ock uttala, att kungl. förordningen den 17 maj 1940 (nr 333) i avvaktan på resultatet av berörda utredning måtte alltfört tillämpas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till

känna vad utskottet i utlåtandet anfört; samt

C) att motionerna I: 563 och I: 564, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet i utlåtandet anfört samt under A och B hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr LUNDGREN (h):

Herr talman! Då jag i detta ärende liksom herr *Aman* väckt en motion, tillåter jag mig att med några ord beröra saken utan att jag dock kommer att framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Ända sedan vi fick ett flygvapen i landet och den militära flygningen började har det utgått särskilda flygtillägg till den flygande personalen, varigenom man velat i någon mån kompensera de ökade risker, som är förbundna med den militära flygningen. Flygtilläggen var kanske delvis också avsedda såsom bidrag till premier för försäkringar, som denna personal skulle kunna skaffa sig för att i någon mån täcka riskerna.

År 1940 infördes emellertid därjämte vissa bestämmelser, varigenom de som skadades under flygning och efterlevande till de skadade skulle erhålla viss ersättning utöver vad de var berättigade till på grund av militärrersättningsförordningen eller lagen om olycksfall i arbete. Dessa bestämmelser har, såvitt jag förstår, ganska stor betydelse. Det är ju viktigt, att personalen vet, att om det händer någonting, så blir de själva och kanske framför allt de efterlevande försörjda. Detta har särskild betydelse i de fall då olycksfallen leder till döden, och som vi ser i tidningarna medför de flesta flygolyckor flygarens död.

Jag tror, herr talman, inte att dessa bestämmelser är av särskild betydelse för rekryteringen, ty det är klart att den ungdom som skall söka till flygvapnet inte tänker särskilt mycket på den ersättning de får om de förolyckas. Men de har betydelse för att bibehålla den personal, som har kommit till en något högre ålder, i flygtjänst. Det har ekonomisk betydelse för statsverket att

Ang. upphävande av 1940 års flygolycksfallsförordning.

de fortsätter att flyga, då det, som alla vet, är mycket dyrt att utbilda flygare.

I den föreliggande propositionen föreslår man, att denna särskilda ersättning till flygare på grund av olycksfall under flygning inte längre skall utgå. Detta innebär i vissa fall en försämring av nu utgående förmåner, och i vart fall innebär det en relativ försämring, då de särskilda ersättningarna utgått utöver vad militärsättningsförordningen och yrkesskadelagen stipulerar.

Det är rätt anmärkningsvärt, att detta ärende icke har varit remitterat till chefen för flygvapnet. Chefen för flygvapnet har icke fått yttra sig om dessa för flygets personal mycket viktiga bestämmelser, och inte heller har personalorganisationerna, vilka numera brukar tillfrågas när det gäller ändring av avlösningsförhållandena, fått tillfälle att framföra sina synpunkter. Nu har utskottet med anledning av motionerna välvilligt skrivit, att utskottet förutsätter att frågan skall ytterligare övervägas av Kungl. Maj:t och att därvid såväl chefen för flygvapnet som ock de berörda personalorganisationerna får tillfälle att framföra sina synpunkter på frågan. Under dessa omständigheter har jag, herr talman, som jag nämnde inledningsvis, icke något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Åman* (s).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågakörande utlåtandet hemställt.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 401, till Konungen angående tilläggsstat I till riksdagen för budgetåret 1954/55.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i memorial nr 201 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 402, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd-

ring i lagen den 17 juni 1938 (nr 322) angående rätt för Konungen att meddela förordnande om vissa förmåner åt statslösa med flera.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 33 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 403, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkasse; samt

nr 404, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 17 maj 1940 (nr 333) om särskild ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall vid flygning, dels ock i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vardera av dem att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till Sveriges riksdags beslut under riksdagens vår- och höstsessioner år 1954.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Herr **TALMANNEN** yttrade: Ärade ledamöter! Då något ytterligare sammanträde väl icke skall behöva komma i fråga före årsskiftet, synes årets riksdag nu stå inför sin avslutning.

Blickar vi tillbaka på vad som här varit före, finner vi, att även under den nu tilländagångna riksdagen ett stort antal betydelsefulla spörsmål förelagts oss till prövning. Förtjänar något bland dem att särskilt nämnas, är det måhända reformen av rusdryckslagstiftningen, vilken kunnat beslutas efter avgjort mindre

Ang. upphävande av 1940 års flygolycksfallsförfordning.

hetsiga brytningar i den allmänna opinionen än dem, som en gång förekom kring beslutet att införa det nu avskaffade restriktionssystemet. Vid bedömningen av många ärenden har inom kammaren skiftande ståndpunkter som alltid intagits av olika ledamöter, och mer än en anträder måhända hemfärden med en viss känsla av tveksamhet, huruvida det ena eller andra avgörandet verkligen skapat bästa möjliga resultat. Den frågan må emellertid nu lämnas åt kommande tiders omprövning. I uppriktig önskan att helheten av våra åtgöranden skall bidra till en lyckosam utveckling för land och folk står vi säkerligen förnådd.

Bland de ledamöter, som med denna riksdag slutar sitt parlamentariska arbete, finns några som genom betydelsefulla gärningar under en följd av år gjort sig förtjänta av vår särskilda tacksamhet och beundran. Till alla, som nu lämnar oss, riktas ett tack för här utförda insatser och en alltid angenäm samvaro.

Samtidigt som jag för egen del varmt tackar för visat förtroende och välvilja, önskar jag eder alla till sist en god jul och ett gott nytt år.

Detta tal besvarades av herr **MÖLLER** (s) i följande ordalag: Herr talman! Ni har under aderton år varit ledare för denna kammars förhandlingar. Utan att ha fördjupat mig i första kammarens historia tror jag att dessa aderton år innebär ett rekordartat talmanskap. Mig veterligen har ingen talman så länge besatt talmansposten som Ni, herr talman.

Ni har tjänstgjort som riksdagsman under 51 riksdagar. Det finns inte någon kamrat kvar i kammaren som har kunnat följa Er gärning som riksdagsman

under hela den tid Ni har tillhört denna kammare; hela Er riksdagstid har Ni varit ledamot av första kammaren.

Vad talmanskapet beträffar har omval skett år efter år utan opposition — mig veterligen icke ens under opposition från någon av mina bänkkamrater, bland vilka ju en och annan har visat sig vara åldersstreckshypnotiserad.

Dessa omval har bevisat, att Ni åtnjuter kammarens fulla förtroende. Jag vågar säga mer: om det hade funnits något missnöje bland kammarens ledamöter med Edert sätt att föra klubban, så hade med all visshet opposition mot Edert fortsatta talmanskap kommit att anmäla sig. Så har icke skett, och jag är övertygad om att så icke kommer att ske.

Den äran tillkommer mig att i herr Sänders frånvaro få framföra kammarens speciella tack för det sätt, på vilket Ni har lett dess förhandlingar och fört klubban här i kammaren under den riksdag som nu står inför sin avslutning. Det är ett tack som jag tror kommer av fullaste hjärta icke blott från mig utan även från mina kammarkamrater.

Till detta tack vill jag lägga en önskan om att den för talmanskapets utövande oumbärliga vitaliteten måtte bevaras hos Er. Jag vill, när jag framför detta vördnadsfulla tack, endast tillägga ytterligare en önskan, nämligen att Ni skall få åtnjuta en god helg och ett gott årsskifte.

Herr talmannen förklarade härefter 1954 års riksdags höstsesssion avslutad.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 11.27.

In fidem
W. Stenwall.